

Stichting OPS 1991-2016

Een kwart eeuw strijd tegen een sluipmoordenaar

Colofon

Uitgave, naar aanleiding van 25 jarig bestaan

Stichting OPS

Hoofdstraat 40

9141TS Wierum

e-mail: info@stichtingops.nl

www.stichtingops.nl

T 0519-589919

Tekst: Sjaak van der Velden

Opmaak: Willem van Midlum

Druk: Drukkerij Douma Dokkum

Oplage: 750 ex

Voorwoord

Een kwart eeuw Stichting OPS... Ik twijfelde even of dat eigenlijk wel een felicitatie waard is...

Had in 25 jaar de Stichting niet overbodig moeten zijn? Had de wetgever niet alle gaten moeten dichten, hadden medici niet zodanige diagnoses en therapieën moeten hebben ontwikkeld dat er geen werk meer zou zijn voor de Stichting? Hadden werkgevers niet hun verantwoordelijkheid voor schadeloosstelling in alle gevallen moeten nemen? Of had er al lang een Schadefonds moeten zijn, zoals ik bij het tienjarig jubileum als voorzitter van de FNV suggereerde?

Maar als ik terugkijk op die 25 jaar dat de Stichting OPS als strijdorganisatie en patiëntenorganisatie ontzettend veel werk heeft verricht en veel heeft bereikt (ik heb dat als donateur van de Stichting goed kunnen volgen en het wordt in dit jubileumboek goed beschreven) dan is bewondering op zijn plaats.

Mijn eerste herinnering aan het probleem van werken met “vluchtige stoffen” was in de jaren tachtig van de vorige eeuw toen ik bestuurder was bij de FNV Dienstenbond en ik in contact kwam met tapijtleggers met ernstige gezondheidsklachten. De relatie met de lijm die ze gebruikten was eenvoudig gelegd, maar het duurde een hele tijd voor die stoffen waaraan schilders, drukkers en vele anderen waren blootgesteld, verboden werden. Ik herinner me levendig de strijdbare demonstraties en de politieke lobby, ook via de SER, die daaraan vooraf ging. En de hardnekkige weigerachtigheid van werkgevers om de feiten te accepteren. Schandelijk verzet van die kant tegen het nemen van hun verantwoordelijkheid.

Maar ik wil hier ook hulde brengen aan de Bouwbond die in de strijd het voortouw nam, en die ook bij de oprichting van de Stichting OPS een cruciale rol speelde.

Op het eerder genoemde tienjarig jubileum zag ik de Stichting ook functioneren als patiëntenorganisatie. Ik hoorde indrukwekkende verhalen van slachtoffers, maar veel indruk maakte op mij ook het leed van huisgenoten die ineens met een “andere man” geconfronteerd waren. Het is moeilijk je een voorstelling te maken van hoe ingrijpend zo iets is, maar een beetje kon ik mij wel inleven omdat in die tijd mijn eigen vader gediagnosticeerd werd met Alzheimer.

Kortom: 25 jaar strijdbaarheid en hulp: het is een bijzonder ruimhartige felicitatie waard, en dit jubileumboek illustreert dat ruimschoots!

Lodewijk de Waal

Voormalig voorzitter vakcentrale FNV

Inhoud

1. Inleiding
3. Het probleem
9. Herkenning van het probleem
13. De vakbeweging wordt wakker
19. Slachtoffers in beweging
25. Medische erkenning
31. De strijd voor vervanging
37. Genoegdoening voor de slachtoffers
41. Hoe nu verder?
43. Chronisch Toxische Encephalopathie

Inleiding

Schilders, drukkers of stoffeerders die zich met allerlei klachten bij de dokter meldden, werden vroeger vaak met een kluitje in het riet gestuurd. Ook als zijzelf of hun omgeving aangaven dat die verandering in hun gedrag of het geheugenverlies misschien met hun werk te maken had, werden ze maar zelden geloofd. Een enkeling kwam na een ware martelgang zelfs in een psychiatrisch ziekenhuis terecht.

Toch waren er al voor de oorlog aanwijzingen dat de oplosmiddelen, in het buitenland meestal 'solventen' genaamd, die in verf, lijmen en reinigingsmiddelen kunnen zitten, schadelijke gevolgen voor de mens hebben. Maar een hard wetenschappelijk bewijs kon maar moeilijk worden geleverd. In de jaren van wederopbouw na de oorlog was er trouwens nauwelijks aandacht voor dit soort problemen. Het land moest worden opgebouwd en dat kon alleen met opgestroopte mouwen, het verstand op nul en de blik op oneindig. Vrijwel iedereen keek vol trots naar de groei van de petrochemische industrie en de vele producten die uit aardolie konden worden gemaakt. Pas toen de economie weer op peil was en de welvaartsstaat voltooid leek, groeide de maatschappelijke aandacht voor andere zaken dan geld verdienen. Naast de welvaart kwam het welzijn van mensen op de agenda. Vanaf de jaren zestig groeide het bewustzijn dat we voorzichtig moeten zijn met chemische producten. De opschudding was groot toen in 1980 een hele woonwijk bleek te zijn gebouwd op grond waarin vaten chemisch afval zoals toluene en xyleen lagen. Deze wijk in het stadje Lekkerkerk moest worden gesaneerd. Dat kostte niet alleen veel geld maar zette mensen ook aan het denken over de grond waarop zij woonden en de stoffen waarmee ze werkten. Na Lekkerkerk kon eigenlijk niemand meer om de mogelijke gevaren van chemicaliën heen. Daarvoor waren het vaak roependen in de woestijn die hierop wezen.

Ook binnen de vakbeweging groeide het besef dat er gevaarlijke aspecten zaten aan het werken met dergelijke stoffen. In de jaren zeventig werd er al gewezen op de gevaren van asbest, pvc en spaanplaatgas. Vanaf 1980 besteedde de Bouw- en Houtbond FNV aandacht aan de gevaren van oplosmiddelen want die bleken hersenfuncties aan te tasten, organen te beschadigen en een verwoestende invloed op de arbeidsgeschiktheid te kunnen uitoefenen. De ziekte die daarbij in beeld komt, staat bekend als OPS wat een afkorting is van Organisch Psycho Syndroom.¹ Doordat OPS in eerste instantie vooral bekend werd als aandoening die schilders trof, is het syndroom in het spraakgebruik bekend geworden als Schildersziekte. Vanuit de vakbond volgt vervolgens een langdurige strijd voor erkenning van het probleem en zelfs voor een verbod op oplosmiddelen. Van de bond komt ook het initiatief voor een organisatie die de strijd overneemt. Deze nieuwe club is behalve strijdorganisatie een patiëntenorganisatie die tracht het leven van de leden aangenamer te maken.

Deze Vereniging OPS wordt opgericht in september 1991 en neemt een deel van de strijd van de vakbeweging over. En met succes. Het probleem is tegenwoordig maatschappelijk erkend, er is wetgeving en het gehalte oplosmiddelen in diverse producten en productieprocessen is teruggedrongen. Ook ontvangen diverse slachtoffers een schadeloosstelling als resultaat van de rechtszaak die ze tegen hun werkgever hadden aangespannen. Helaas is er ook nog een groep die buiten de boot valt. Bijvoorbeeld omdat hun vroegere werkgever niet meer bestaat en dus ook niet kan worden aangeklaagd. Voor deze mensen wordt nog gezocht naar een oplossing. Hoe dan ook, er is veel ten goede veranderd in een kwart eeuw. Tijd voor een terugblik op 25 jaar Vereniging/Stichting OPS.²

¹ In België staat de afkorting voor Organisch Psychosyndroom door Solventen en wetenschappers gebruiken meestal de naam Chronische Toxische Encefalopathie (CTE). Internationaal spreekt men over Chronic Solvent induced Encephalopathy (CSE). In dit boekje gebruiken we verder uitsluitend de afkorting OPS.

² Bij het tienjarig bestaan verscheen een jubileumboek, Toon Schrijver, *Zoveel onbegrip. 10 jaar vereniging OPS 1991-2001*, Vereniging OPS: zp, zj. Ook verzorgde de redactie van het ledenblad *De Klokkenuider* een jubileumnummer bij de jubileum dag die op 29 september in Amersfoort plaatsvond.

MINISTER VAN
VOLKSHUISEVESTING EN
BOUWNIJVERHEID

's-Gravenhage, 20 oktober 1964.

Zeer geachte Medewerker in de bedrijfstak "Bouw",

Met deze brief richt ik mij tot allen die werkzaam zijn in de bouwnijverheid. U bent één van dezen en ik heb er behoefte aan U te schrijven over enkele dingen, die U en mij aangaan.

Daar is ten eerste dit.

Als Minister van Volkshuisvesting en Bouwnijverheid heb ik bewondering en waardering voor de prestaties, die in het afgelopen jaar door de bouwnijverheid zijn geleverd. Een aantal minder prettige en volstrekt onjuiste praktijken kan daaraan weinig afdoen.

De bouwproductie is in één jaar tijds met bijna 40% gestegen, onder meer dank zij een verheugende groei van het aantal werknemers, een grotere productie per man en gunstiger weersomstandigheden. Het aantal opgeleverde woningen heeft een recordhoogte bereikt en zal voor 1964 de 95.000 benaderen. Er is steeds meer reden tot voldoening over de ontwikkeling van produktiestromen, de industriële bouw, de verbetering, de omscholing, de vakopleiding en van andere factoren, die het bouwklimaat gunstig beïnvloeden.

Maar er is een tweede punt.

Nog steeds hebben ongeveer 170.000 gezinnen geen huis voor zich zelf. Ieder kent uit eigen omgeving de ellendige gevolgen van de woningnood; vaak schieten woorden daarvoor te kort.

U en ik zouden de woningnood graag onmiddellijk willen laten verdwijnen. Dat is, helaas, onmogelijk, ondanks een recordproductie in dit jaar, ondanks nog grotere woningbouwprogramma's voor de volgende jaren. Maar ~~soch, zoeken we deze volkshuisvesting niet zo snel mogelijk overlezen.~~

Daarmee kom ik aan mijn derde punt.

Er zijn op het ogenblik ongekend veel woningen "bijna klaar". Ik ben er van overtuigd dat het mogelijk moet zijn in de komende maanden een groot aantal hiervan helemaal klaar te krijgen. Zoveel, dat het recordcijfer van het vierde kwartaal 1963 nog wordt overtroffen. Dat kan met wat extra inspanning en aandacht, door een iets betere organisatie, een soepeler op elkaar aansluiten van werkzaamheden, tijdige materiaalleveranties, wat overwerk, enz. Daardoor zouden nog vóór Kerstmis 1964 enige duizenden gezinnen extra gevraagd uit de ellende van de woningnood kunnen worden verlost; bovendien zouden hierdoor de bouwmogelijkheden voor 1965 worden vergroot. Resultaten, die de soeite lonen om er voor te werken en doelsinden, die het waard zijn, om er onderlinge tegenstellingen voor naar de achtergrond te schuiven!

Ik doe daarom een beroep op U persoonlijk, om - vooral als U bij de afbouw van woningen bent betrokken - in de komende maanden "een schepje ~~of~~ bovenop" te doen. Door een gezamenlijke krachtsinspanning van allen in de bouwnijverheid zal Uw arbeid worden tot een monument van verbondenheid met de velen, die als gevolg van de woningnood "er onder door dreigen te gaan".

Ik schreef U dit in de overtuiging, dat U zich persoonlijk mede verantwoordelijk voelt en Uw bijdrage aan die arbeid zult willen leveren. Daarom durf ik te besluiten met U te vragen: Doe mee!

Bij voorbaat namens de woningzoekenden
hartelijk dank,

(Drs. P. C. W. M. Bogaers)

Minister van Volkshuisvesting en Bouwnijverheid.

De minister roept bouwvakkers op 'er een schepje bovenop' te doen

Het probleem

“Na de grafische school begon ik op mijn twintigste als leerling-zeefdrukker in een Amsterdamse zeefdrukkerij, een bedrijf met zeven werknemers. Eén van mijn klussen was het schoonmaken van de zeefdrukramen. Dat deed ik met de hand. Met een doek wreef ik de ramen in met thinner en Vim. Vervolgens spoelde ik ze met water. Dat deed ik net zo vaak totdat het drukpatroon en de inkt weg waren. Vijf jaar lang was dit mijn dagelijkse werk. Het bedrijf verhuisde naar een nieuw pand en er kwam een schoonmaakmachine. Mijn arbeidsomstandigheden werden er niet beter op. Soms raakten de sproeiers verstopt. Dan moest ik de machine in. Ik stond in een bak met 200 liter thinner alle 100 nippeltjes open te draaien en schoon te maken. Dat kostte veel tijd.....

Mijn gezondheid ging achteruit. De problemen slopen er heel langzaam in. Het begon in 1983-1984, toen ik drie jaar werkte. Ik was slaperig, had hoofdpijn en in het weekend was ik niet te genieten. Ik had vier of vijf wekkers bij mijn bed omdat ik niet op kon staan. Het werd steeds erger. Mensen dachten dat ik te veel naar de kroeg ging. Na een verjaardagsfeestje hoorde ik via via dat ze me een beetje gek vonden. Ik wist niet wat het was, ik dacht dat het ‘psychisch’ was. Door al deze problemen liep mijn relatie op de klippen. In 1989 ben ik opgenomen in een psychiatrische inrichting. Het was een open opvangtehuis. Ik woonde er, kreeg hulp en werkte overdag in de drukkerij. In hetzelfde jaar kwam ik in de ziektewet en in 1990 werd ik arbeidsongeschikt verklaard.

Ik heb heel veel gesprekken gehad met psychiaters, maar ik moet gewoon accepteren dat ik zo ben. Dat is af en toe heel moeilijk. Sinds ik weet wat er met me aan de hand is gaat het beter. Ik heb weer een vriendin, ik speel in een theatergroep en heb weer toekomstplannen.³

Dit verhaal van Gerard uit 1995 is typerend voor veel mensen met OPS. Zeker uit de jaren toen het besef nog nauwelijks bestond dat we hier te maken hebben met een beroepsziekte. Een beroepsziekte die het gevolg is van werken met organische oplosmiddelen. Deze stoffen worden gebruikt omdat ze een groot vet oplozend vermogen hebben en dat maakt ze goed bruikbaar in de verfindustrie en de productie van lijmen, ontvettingsmiddelen en verdunningsmiddelen. De lijst van oplosmiddelen omvat vele producten waarvan de bekendste zijn wasbenzine, tolueen, xyleen, styreen, benzeen, terpentijn (peut, white spirit), thinner en aceton.

Huisartsen en bedrijfsartsen die meestal als eersten te maken kregen met het probleem zagen het niet omdat de aandoening van Gerard in Nederland medisch niet erkend was. Het duurde dan ook tot 1995 voor doctoren doorhadden wat er met hem aan de hand was. Ze stelden toen de diagnose OPS.

Wat houdt OPS eigenlijk in? Het Organisch Psycho Syndroom is zoals de naam al aangeeft geen ziekte, maar een syndroom. Dat wil zeggen een complex van samenvallende ziekteverschijnselen. Het woord syndroom komt dan ook van het Griekse woord voor samenloop. OPS treft mensen die intensief met organische oplosmiddelen in contact zijn geweest. Het woord organisch verwijst naar de chemische samenstelling. Het gaat om stoffen die koolstof- en waterstofatomen bevatten, atomen die vooral voorkomen in levende organismen. En deze diertjes en planten zijn na hun overlijden naar de bodem van de zee gezakt en langzaam in aardolie veranderd, de grondstof voor vrijwel alle organische oplosmiddelen.

³ Jos Bus, *Je hersens op het nachtkastje. Een brochure over hersenschade door het werken met organische oplosmiddelen*, Stichting FNV Pers: Amsterdam z.j.(1995), p. 14

VERFCAMPAGNE 2000

Gevaren van oplosmiddelen

Hersenen
Bij acute vergiftiging kunnen de hersenen verdoofd raken, bij chronische vergiftiging kan blijvende hersenschade optreden.

Ogen
Oplosmiddelen werken acuut irriterend op de slijmvliezen van de ogen, die rood worden. Bij langere blootstelling kan het hoornvlies beschadigd raken waardoor het zien onscherp kan worden (grauwe staar).

Hart
Sommige oplosmiddelen kunnen hartritme stoornissen veroorzaken.

Lever
Sommige oplosmiddelen kunnen acute beschadiging van de lever veroorzaken. Ook chronische ziekten kunnen optreden.

Nieren
Bij blootstelling aan zeer hoge concentraties kan acuut nierweefsel afsterven, waardoor de afscheiding van urine verminderd kan zijn. Dit kan levensbedreigend zijn. Bij langdurige blootstelling aan hoge concentraties kan waarschijnlijk chronische nierafsteking optreden.

Zenuwen
De zenuwtoppen kunnen beschadigd worden door oplosmiddelen. Hierdoor vermindert het gevoel en/of de spierkracht in de benen en later ook in de armen.

Beenmerg en bloed
Het oplosmiddel benzene kan nadelig werken op de vorming van bloedcellen door het beenmerg. Hierdoor kan bloedarmoede en leukemie (bloedkanker) ontstaan.

Neus
Acute irritatie. Uitdroging van de slijmvliezen bij langdurige blootstelling, hierdoor kan de reuk veranderen of verminderen.

Mondholte
De slijmvliezen van de mondholte kunnen droog worden, de tong kan greel uitblaas. Smaakveranderingen kunnen optreden en de adem kan onaangenaam worden.

Luchtpijp en longen
De irritatie van de slijmvliezen kan hoesten veroorzaken. De hoest kan eventueel chronisch worden.

Maag
Bij acute vergiftiging door inademing van oplosmiddel damp kunnen delen van de hersenen die de maag besturen, onregelmatig raken. Daardoor kunnen maagstoornissen ontstaan (misselijkheid braken geen eetlust).

Huid
Oplosmiddelen lossen de vetlaag van de huid op, wat tot eczeem en kloven kan leiden.

Ei- en zaadcellen en de ongeboren vrucht
Het is niet uitgesloten dat oplosmiddelen een schadelijke werking uitoefenen op zowel de ei- als de zaadcellen. Onvruchtbaarheid kan hiervan het gevolg zijn. Er kunnen veranderingen in erfelijke eigenschappen optreden met als mogelijk gevolg: misvormingen, een te laag geboortegewicht of ziekte bij de baby. Oplosmiddelen kunnen vermoedelijk tot menstruele stoornissen leiden.

Duizenden schilders hebben inmiddels een of meer van deze klachten.

Honderden schilders zijn OPS-slachtoffer. Dat betekent dat hun hersenen ernstig zijn aangetast.

Dus verf bewust! Gebruik verven met weinig oplosmiddelen, of nog beter: gebruik verven die helemaal geen oplosmiddelen bevatten.

De volgende verven worden aanbevolen:

- watergedragen acrylaatverf •
- watergedragen hybride verf •
- watergedragen polyurethaan verf •

Het contact tussen mensen en oplosmiddelen vindt plaats via inademing of de huid en via inslikken. Omdat de betreffende oplosmiddelen 'neurotoxische' eigenschappen hebben ofwel giftig zijn voor de hersenen, kunnen ze leiden tot een ernstige vorm van hersenschade. De hersenen worden dus als het ware vergiftigd. De schade veroorzaakt concentratiestoornissen, geheugenverlies en een verandering van de persoonlijkheid. Mensen die dat voorheen niet waren, kunnen bijvoorbeeld tamelijk agressief worden.

Contact met de betreffende stoffen heeft al zeer snel negatieve gevolgen. Iedereen die weleens de kamers in zijn huis zelf heeft geverfd herkent het lichte gevoel in het hoofd na een dag doorwerken. Maar dat verdwijnt weer als de klus geklaard is. Als mensen langdurig worden blootgesteld aan oplosmiddelen zoals Gerard uit het voorbeeld, dan kan blijvende schade optreden. Die schade kan overigens ook optreden bij een korte maar zeer intense blootstelling. De gevolgen zijn hevig. Het korte termijngeheugen gaat achteruit, logisch en georganiseerd denken wordt een probleem en ook is men minder ontvankelijk voor wat anderen zeggen of doen.

Onvermijdelijk verandert de patiënt langzaam en krijgt hij nieuwe eigenschappen. Zoals daar zijn: slecht vermogen tot concentreren, stemmingswisselingen, vaak moe en een aangetast zelfbeeld. In de eerste periode is het slachtoffer trouwens nog niet echt een patiënt, want daarvoor is het nodig dat men door artsen als patiënt wordt beschouwd. Dat er een diagnose wordt gesteld. En dat is vaak een probleem.

Niet iedereen die in aanraking is geweest met oplosmiddelen wordt ziek, wat het niet eenvoudig maakt om een juiste diagnose te stellen. Dat heeft te maken met de individuele gevoeligheid voor die stoffen. Uit onderzoek is gebleken dat de aanwezigheid van een bepaalde genetische aanleg die gevoeligheid kan vergroten terwijl een ander gen die juist weer verkleint. Je moet dus niet alleen in aanraking komen met oplosmiddelen, maar er ook vatbaar voor zijn. Wel is door een onderzoeksteam van het AMC in 2008 aangetoond dat de hersenen werkelijk veranderen bij mensen met OPS.

Schilders-ziekte tast brein aan

Van onze verslaggevers... Schilders-ziekte tast brein aan

Van onze verslaggevers... Schilders-ziekte tast brein aan

Schilders-ziekte tast brein aan... Van onze verslaggevers

Schilders-ziekte tast brein aan... Van onze verslaggevers

Schilders-ziekte tast brein aan... Van onze verslaggevers

Schilders-ziekte tast brein aan... Van onze verslaggevers

Schilders-ziekte tast brein aan... Van onze verslaggevers

Schilders-ziekte tast brein aan... Van onze verslaggevers

Schilders-ziekte tast brein aan... Van onze verslaggevers

Schilders-ziekte tast brein aan... Van onze verslaggevers

Schilders-ziekte tast brein aan... Van onze verslaggevers

Schilders-ziekte tast brein aan... Van onze verslaggevers

Erkenning en schadevergoeding langdurige kwestie Beroepsziekten slopend

Van onze verslaggevers... Beroepsziekten slopend

Beroepsziekten slopend... Van onze verslaggevers

Beroepsziekten slopend... Van onze verslaggevers

Beroepsziekten slopend... Van onze verslaggevers

Beroepsziekten slopend... Van onze verslaggevers

Beroepsziekten slopend... Van onze verslaggevers

Beroepsziekten slopend... Van onze verslaggevers

Beroepsziekten slopend... Van onze verslaggevers

TOP 5 BEROEPSZIEKTEN

- 1. Tuberculose 28,8%
2. Kanker 24,8%
3. Hart- en vaatziekten 24,8%
4. Diabetes 2,7%
5. Longaandoeningen 1,8%

Kaartenschudmachine doet croupier das om

Van onze verslaggevers... Kaartenschudmachine doet croupier das om

Kaartenschudmachine doet croupier das om... Van onze verslaggevers

Kaartenschudmachine doet croupier das om... Van onze verslaggevers

Kaartenschudmachine doet croupier das om... Van onze verslaggevers

Kaartenschudmachine doet croupier das om... Van onze verslaggevers

Kaartenschudmachine doet croupier das om... Van onze verslaggevers

Kaartenschudmachine doet croupier das om... Van onze verslaggevers

Kaartenschudmachine doet croupier das om... Van onze verslaggevers

Kaartenschudmachine doet croupier das om... Van onze verslaggevers

Kaartenschudmachine doet croupier das om... Van onze verslaggevers

Kaartenschudmachine doet croupier das om... Van onze verslaggevers

Kaartenschudmachine doet croupier das om... Van onze verslaggevers

5 VRAGEN OVER: Beroepsziekten

1. Wanneer is sprake van een beroepsziekte?

2. Wanneer is sprake van een beroepsziekte?

3. Wanneer is sprake van een beroepsziekte?

4. Wanneer is sprake van een beroepsziekte?

5. Wanneer is sprake van een beroepsziekte?

Asbestslachtoffer: Ik ben een tijdbom

Asbestslachtoffer: Ik ben een tijdbom... Grote verschillen

Asbestslachtoffer: Ik ben een tijdbom... Grote verschillen

Asbestslachtoffer: Ik ben een tijdbom... Grote verschillen

Asbestslachtoffer: Ik ben een tijdbom... Grote verschillen

Asbestslachtoffer: Ik ben een tijdbom... Grote verschillen

Kompels worstelen met longen en oren

Kompels worstelen met longen en oren... Grote verschillen

Kompels worstelen met longen en oren... Grote verschillen

Kompels worstelen met longen en oren... Grote verschillen

Kompels worstelen met longen en oren... Grote verschillen

Kompels worstelen met longen en oren... Grote verschillen

Kompels worstelen met longen en oren... Grote verschillen

Advertisement for 'Voordelige reizen MADEIRA' featuring various travel packages with prices like 479, 579, 539, and 699.

Portrait of a man, likely related to the 'Kompels' article.

Bij het stellen van de diagnose onderscheiden artsen een drietal stadiums die door de Wereld Gezondheids Organisatie in 1995 zijn vastgesteld.⁴

Type 1 Neurastheen syndroom. Vage welzijnsklachten, vermoeidheid, prikkelbaarheid en onrust. Bij stopzetten van het contact met oplosmiddelen verdwijnen de verschijnselen volledig.

Type 2A Vermoeidheid, stemmingswisselingen en aantasting van leerfuncties.

Type 2B Ernstige vorm van 2A met verandering van karakter en verslechtering van leerfuncties meetbaar in neuropsychologische tests. Bij zowel 2A als 2B treedt verbetering op na stopzetten van de blootstelling, maar milde aantasting van leerfuncties kan blijvend zijn. Er is sprake van een milde vorm van OPS bij beide vormen van Type 2.

Type 3 De problemen zijn nu van grote invloed op het dagelijks leven, de aantasting van de leerfuncties is ernstiger en kan worden gezien bij neuro radiologisch onderzoek op een MRI scan. De leerfuncties zijn onherstelbaar aangetast. Ernstige OPS, kan leiden tot vroegtijdige dementie.

Omdat dit boekje specifiek over OPS gaat, zou men kunnen denken dat dit de enigste beroepsziekte is die mensen kan treffen die in aanraking komen met oplosmiddelen. Dat is zeker niet zo. Door het contact kunnen ook de longen, de huid en de voortplantingsorganen worden aangetast. Zoals een uroloog mailde nadat ik naar haar bekendheid met beroepsziekten vroeg: 'Van schilders, drukkerij producten en andere chemische stoffen is bekend dat ze een risicofactor zijn voor onder andere blaaskanker, daarom is het voor de uroloog relevant om naar het beroep te vragen'. Maar als we ons beperken tot OPS dan is het volgende zeker waar. Hoewel genezing niet mogelijk is, is het stellen van een diagnose voor veel patiënten toch een opluchting. We zagen het al bij Gerard, na de diagnose kon hij proberen te leren leven met zijn aandoening. En ook voor partners en kinderen geeft het rust. Pappa is niet gek of agressief, pappa is ziek.

⁴ Moniek van Hout, *Strangled by Solvents? Psychological diagnosis and treatment of Chronic Toxic Encephalopathy (Organic Psycho Syndrome)*, Proefschrift Groningen 2004

Herkenning van het probleem

OPS of schilderziekte ontstaat doordat mensen langdurig en in een enkel geval zelfs gedurende zeer korte tijd maar wel heel intensief in aanraking komen met oplosmiddelen, een chemische stof. Contact met chemicaliën veroorzaakte ook vroeger al aandoeningen bij schilders. In 1724 verscheen in Leiden de vertaling van een boek over de ziekten van kunstenaars, ambachtslieden en handwerkers. Bernardino Ramazzini, de schrijver van het boek, wist te melden dat 'schilders van veelderlei qualen, namelijk bevingen, miskleurigheid, swarte tanden, wangedaante, droefgeestigheid en met verlies van reuk, besogt werden'.⁵ Ramazzini had het weliswaar over kunstschilders, maar als we kijken naar de oorzaken die hij aanwijst voor beroepsziekten dan ging zijn beschrijving ook op voor de gewone of huisschilder. De oorzaak lag volgens hem in de stoffen waar zij mee werkten en onder 'hunnen neusgaaten' hadden zoals menie, vermiljoen, loodwit, vernis, noot- en lijnzaadolie. En niet alleen hadden zij die stoffen onder hun neus, maar ook kwamen zij ermee in aanraking door de penselen met hun handen schoon te maken of ze zelfs in hun mond te steken. Ook het dragen van vuile en bekladde kleding droeg bij aan het ziektebeeld waardoor vrijwel alle schilders in die tijd werden geplaagd.

De basis van het maken van verf is altijd geweest een mengeling van een kleurstof of pigment met een bindmiddel. Het bindmiddel zorgt ervoor dat het pigment zich goed hecht aan het te schilderen oppervlak. Het belangrijkste pigment was eeuwenlang loodwit, later aangevuld met zinkwit. Van lood werd echter steeds meer bekend dat het een zeer giftige stof is die tot de dood kan leiden. Er is zelfs wel eens beweerd dat het hele Romeinse Rijk ten onder is gegaan aan loodvergiftiging omdat daar voor het eerst loden leidingen voor het drinkwater werden gebruikt. Toen in 1908 de Nederlandse arts Heijermans een handboek schreef over beroepsziekten wees hij dan ook op de gevaren van loodwit in verven. Niet alleen het schilderen zelf maar ook de voorbereidende werkzaamheden bij binnenwerk zoals droog schuren van oude verflagen leidden tot diverse gevallen van loodvergiftiging.⁶ Deze vergiftiging werd meestal het eerst opgemerkt door een blauwzwarte verkleuring van het tandvlees en die constatering brengt ons terug naar de 'swarte tanden' van Ramazzini.

Het bindmiddel in die oude verven was over het algemeen lijnolie. Vandaar de naam olieverf. Omdat lijnolie een lange droogtijd heeft, is gaandeweg de vorige eeuw olieverf verdrongen door alkydverf. Deze verf bevat een ander bindmiddel⁷ dan zuivere lijnolie en heeft daardoor een fors kortere droogtijd. Om de strijikbaarheid te vergroten wordt vervolgens vaak een verdunner toegevoegd. Dat was lange tijd het natuurproduct terpentijn maar sinds de jaren vijftig namen andere oplosmiddelen die plaats in. Deze oplosmiddelen zoals terpentine (white spirit) hadden dezelfde functie maar waren aardolieproducten en daarmee veel goedkoper dan terpentijn dat uit een boomhars wordt gewonnen. In de periode dat er steeds meer stemmen opgingen om het giftige loodwit en zinkwit te verbieden, maakten de oplosmiddelen hun opwachting.

⁵ Bernardino Ramazzini, *Historische natuur- en genees-kundige verhandeling van de ziekten der kunstenaars, ambagtslieden en handwerkers: mitzgaders der geletterde waar by gevoegt is De onderhouding der gezondheid van de nonnen die in kloosters leven*, Joh. Arnold Langerak: Leyden 1724, p. 46

⁶ L. Heijermans, *Handleiding tot de kennis der beroepsziekten*, Busse: Rotterdam 1908, p. 421

⁷ Alkydverf heeft als bindmiddel alkydhars. Deze hars wordt gemaakt van alcohol en een zuur waaraan het water is onttrokken. Zo'n zuur heet een anhydride. De naam alkyd is dan ook een samentrekking van alcohol en anhydride.

Oplosmiddelen en beroepen waarin deze veelvuldig worden gebruikt (1997)

Afbouw- en afwerksector	Epoxy- en polyurethaancoatings en idem harsen, MEK, white spirit, ethylacetaat, hechtprimers
Autoschadeherstel	White spirit, toluen, xyleen, acrylaten, verharders
Betonwarenindustrie	White spirit
Bitumineuze dakbedekking	White spirit, aromaatrijke en gechloreerde oplosmiddelen
Bouw	White spirit
Cosmetische industrie	Alcoholen (ethanol, isopropanol)
Dry cleaning	Perchloorethyleen
Farmaceutische industrie	Chloorkoolwaterstoffen, aromaten, ethanol, isopropanol
Grafische industrie	Tolueen, xyleen, (in)propanol, butanol, ethylacetaat, cyclohexanone, white spirit, glycolethers, aromaten
Kunstharsindustrie	Xyleen, terpentijn, aromaten, alcoholen, esters, ketonen
Kunststofindustrie	Chloroform, methylmetacrylaat, methyleenchloride, aceton, MEK, ethylacetaat, methanol, heptaan
Land- en tuinbouw	Neurotoxische bestrijdingsmiddelen
Leder en schoenen	Aceton, toluen, MEK, ethylacetaat, hexaan, heptaan
Lijmindustrie	Kookpuntbenzines, toluen, xyleen, esters, ketonen
Metaalwaren, elektro	Chloorkoolwaterstoffen, alcoholen, glycol ethers, esters, ketonen, aromaten
Meubelindustrie	White spirit, (iso)butanol, ethanol, ethylacetaat, IPA, toluen, xyleen
Polyesterbouw	Styreen, methyleenchloride, aceton, MEK
Rubberindustrie	Benzenes, heptaan, MIK, MEK, toluen, xyleen, aceton
Schilders	White spirit, xyleen, toluen, MIK, butanol, ethylglycolacetaat, butylacetaat, ethylacetaat, methyleenchloride
Schoonmaak en reiniging	Ipa, ethanol, glycolethers, glycolen
Stoffeerders, vloerenleggers	Tolueen, methanol, tetrahydrofuraan
Timmerindustrie	White spirit, (iso)butanol, ethanol, ethylacetaat, IPA, toluen, xyleen e.a.
Verfindustrie en verfwarenhandel	White spirit, xyleen, toluen, MIK, butanol, ethylglycolacetaat, butylacetaat, ethylacetaat, methyleenchloride

Bron: SER, Advies Commissie Arbeidsomstandigheden, *Preventie Organisch Psychosyndroom*, nr. 33, 15 mei 1997

Al vrij direct na het begin van het gebruik van oplosmiddelen ontstond het idee dat de dampen van oplosmiddelen tot klachten kunnen leiden. In de autolakspuiterijen werd al in 1933 gewaarschuwd: 'Indien daartegen dan ook geen maatregelen werden getroffen, zou ongetwijfeld de gezondheid van personen, die in lakspuiterijen werkzaam zijn, ernstig te lijden hebben'.⁸ Maar eerder nog gingen in de rubberindustrie waarschuwingen uit voor de gevolgen van het gebruik van oplosmiddelen. Er bestaan verhalen van arbeiders in Parijs die zo gek werden van het roeren in die stoffen dat ze uit het raam sprongen. Dat werd natuurlijk wel opgemerkt, maar een verklaring was niet bekend.

Het was niet eenvoudig om het verband tussen de oplosmiddelen en bepaalde aandoeningen aan te tonen. Dat was alleen al moeilijk omdat niet alle werknemers ziek worden van hun werk met oplosmiddelen. Bovendien gaat het om chronische effecten van blootstelling, met andere woorden blijvende gevolgen na blootstelling. Omdat er nogal een lange tijd kan zitten tussen blootstelling en openbaring van de klachten is het verband ook moeilijk aan te tonen. En daar komt nog bij dat de klachten specifiek zijn, anders gezegd ze kunnen ook door andere omstandigheden zijn veroorzaakt.

Uiteindelijk waren de aanwijzingen dat dit verband echt bestaat zo sterk dat er geen twijfel meer mogelijk is.⁹ Het probleem OPS werd herkend. Maar voor het zover was, is er een lange strijd gevoerd. En de weerstand kwam niet alleen van wetenschappers die keihard bewijs zochten. Ook in kringen van politici en werkgevers stond niet iedereen te trappelen om oplosmiddelen de zwarte piet toe te schuiven.

⁸ Jaap Overbeek, *Oplosmiddelrisico's in historisch perspectief. Historisch overzicht van de belangrijkste publikaties over de schade toegebracht aan het zenuwstelsel door langdurige expositie aan organische oplosmiddelen*, Chemiewinkel: Amsterdam 1993, p. 3

⁹ Vrouwenarts Cees Renckens, ook bekend van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, verkondigde in 2010 nog een minderheidsstandpunt in het blad *Medisch Contact* van 21 januari 2010 met de woorden: 'Het is een voorbeeld van slechte geneeskunde die slachtoffergedrag en juristerij in de hand werkt.'

DE NEDERLANDSE
BIBLIOTHEEK
DER GENEESKUNDE

PROF. DR. R. L. ZIELHUIS

VERGIFTIGINGEN
IN EN DOOR
HET BEROEP

STAFLEU'S WETENSCHAPPELIJKE UITGEVERSMAAATSCHAPPIJ

Universiteit van Amsterdam

Aansprakelijkheid van werkgevers
voor oplosmiddelenziekte bij hun werknemers

MILIEU

C.J. Hettama

Chemiewinkel
Onderzoeks- en Adviescentrum
Chemie Arbeid Milieu

De vakbeweging wordt wakker

Midden jaren zeventig groeide binnen de vakbeweging het besef dat werknemers in hun werk soms bloot stonden aan gevaarlijke stoffen. Helemaal nieuw was dat besef niet, maar het toegenomen milieubewustzijn in de maatschappij zorgde ervoor dat ook binnen de vakbeweging meer naar de invloed van schadelijke stoffen werd gekeken. Dat het besef dat oplosmiddelen zeer ernstige gevolgen kunnen hebben nog maar in de kinderschoenen stond, blijkt wel uit het *FNV Handboek voor Beter Werk* dat in 1983 verscheen. Geen woord over de aantasting van de hersenen door oplosmiddelen. Wel werd gemeld dat oplosmiddelen een dronken gevoel kunnen geven en de huid ontvetten. Het grootste gevaar dat de schrijver noemde was het gebruik ervan 'als men tegelijk bij draaiende machines moet werken en het risico loopt tussen een machine te komen.'¹⁰ Zijn advies om blootstelling aan de huid zoveel mogelijk te voorkomen en de concentraties in de lucht zo laag mogelijk te houden, was verstandig maar magertjes. Toch was een jaar voor het *Handboek* verscheen al bekend dat moderne verven stoffen bevatten die niet goed zijn voor een mens. Dat bleek uit een onderzoek dat door de Bouw- en Houtbond FNV was gepubliceerd. Een schilder zei daarin: 'Helaas worden er in het schildersvak te veel gevaarlijke stoffen gebruikt. In alle moderne verven zitten flink wat giftige stoffen. Alleen merk je dat als schilder pas op de lange duur als je last krijgt van oogklachten en slokdarmklachten.'¹¹ En nog een paar jaar eerder hadden onderzoekers die voor de Industriebond FNV werkten al geschreven dat gechlloreerde koolwaterstoffen zoals trichloorethyleen en perchloorethyleen inwerken op het zenuwstelsel. Zoals ze letterlijk schreven: 'de gevolgen daarvan variëren van duizeligheid tot hersenbeschadiging'.¹² Het lijkt wel een korte beschrijving van OPS.

Al eerder verschenen er diverse rapporten van vooral Scandinavische onderzoekers over de gevaren van oplosmiddelen. In Nederland publiceerde bedrijfsarts Zielhuis in 1961 een artikel in het *Tijdschrift voor Sociale Geneeskunde*. Daarin concludeert hij op grond van een aantal individuele gevallen (casussen) en systematisch onderzoek onder groepen dat werknemers die door hun beroep in aanraking komen met oplosmiddelen vaker een aantal aandoeningen hebben dan werknemers die geen beroepsmatig contact hebben met oplosmiddelen. Later zou dit artikel een rol spelen in rechtszaken omdat door de statuur van het tijdschrift werkgevers vanaf 1961 op de hoogte konden zijn van de gevaren van oplosmiddelen. Maar daarmee lopen we op de zaken vooruit. Terug naar de jaren tachtig.

Uit de vroege aanwijzingen dat er iets mis is met oplosmiddelen ontstaat langzaam maar zeker het besef dat langdurig gebruik van oplosmiddelen sowieso niet goed is. Er verschijnen onderzoeksrapporten zoals dat van de Stichting Bedrijfsgezondheidsdienst voor de Bouwnijverheid uit 1982, waarin wordt geconcludeerd dat het van 'groot belang is langdurige blootstelling aan grote hoeveelheden oplosmiddelen' te vermijden. Toch zijn er ook onderzoekers die twijfelen.

In zo'n situatie kan men maar beter het zekere voor het onzekere nemen en eraan werken dat het middel op zijn minst minder wordt gebruikt. De Vakgroepsraad Schilders binnen de Bouw- en Houtbond FNV die het meest met het probleem te maken had, zette zich daarom al in 1980 in voor betere en strengere etikettering. Dan kun je in ieder geval zien met welke stoffen precies wordt gewerkt.

¹⁰ Eltjo Buringh, *FNV Handboek beter werk. Veiligheid, gezondheid en welzijn*, Van Gennep: Amsterdam 1983, p. 149

¹¹ Evertjan Krause, Vincent Vrooland en Dorothé Wijnen, *Een broodje beton. Werkomstandigheden in de bouw- en houtnijverheid*, Uitgeverij Link: Nijmegen 1982, p. 101

¹² Lucas Reijnders e.a., *Veilig op je werk. Gezondheid, gevaarlijke stoffen, milieu*, Van Gennep: Amsterdam 1976, p. 37

1994

2-8

Verfstreken

Informatie over de arbeidsomstandigheden van de schilder

BHB
BOUW-EN HOUTBOND FNV

Chemiewinkel
Onderzoeks- en Adviescentrum
Chemie Arbeid Milieu

Twee jaar later hield het district Breda van diezelfde bond een enquête onder de leden en daaruit bleek dat er onrust heerste over het gebruik van oplosmiddelen. Negentig procent vond dat die stoffen moeten worden vervangen, zelfs als de verf daar kwalitatief minder van zou worden. Toch was niet iedereen overtuigd van de ernst van het probleem. Om het probleem goed en indringend onder de aandacht te brengen publiceerde de bond in 1982 het boekje *Verfstreken*. Een titel met een dubbele lading want een schilder zet niet alleen streken verf op, maar verf levert de gebruiker ook streken.¹³ Deze brochure was op verzoek van de bond geschreven door medewerkers van de Chemiewinkel, een onderzoeks- en adviescentrum over chemie, arbeid en milieu van de Universiteit van Amsterdam. De Chemiewinkel speelde vanaf dat moment een belangrijke rol in de bewustwording over de gevaren van oplosmiddelen.

De vakbond was niet de enige die onderzoek deed of liet doen. Ook onder werkgevers groeide het idee dat er zekerheid diende te komen over de vraag of oplosmiddelen in verf schadelijk kunnen zijn. Dat is ook begrijpelijk want veel schilderbedrijven zijn tamelijk klein en hebben een meewerkende baas die ook graag gezond blijft. Daarom deed de Bedrijfsgezondheidszorg Bouw (later Stichting Arbouw), een samenwerkingsverband van vakbonden en ondernemersorganisaties, in 1984 ook onderzoek. De conclusie luidde dat de dagelijkse omgang met oplosmiddelen een groter risico op gezondheidsschade inhoudt dan tot voor kort werd aangenomen. Ook zijn de onderzoekers van mening dat de M.A.C. waarden die worden gehanteerd niet voldoen. De M.A.C. waarde geeft de Maximaal Aanvaardbare Concentratie aan van een stof of anders gezegd hoeveel deeltjes per miljoen deeltjes van die gas niet schadelijk zijn bij blootstelling.¹⁴ De onderzoekers uit 1984 waren vooral van mening dat de MAC niet voldeed omdat deze per enkele stof gold en dus niet geldt voor een mix van oplosmiddelen, een situatie die heel vaak voorkwam.

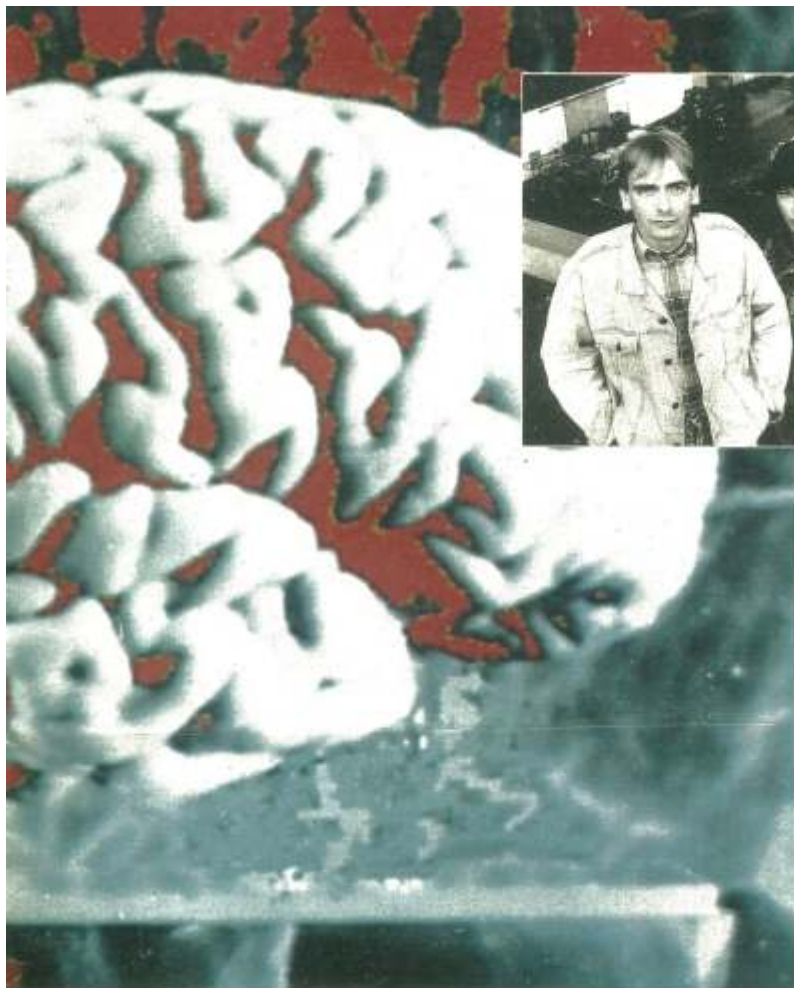
De diverse kritische onderzoeken gaven duidelijk aan dat er iets aan het bewegen was ten gunste van maatregelen. En niet alleen voor schilders. Dakdekkers, drukkers, vliegtuigbouwers en laboratoriumpersoneel zaten ook in de gevarenzone. In 1988 verscheen in het blad van de Bouw- en Houtbond FNV het verhaal van een dakdekker die met bitumen werkte waarin een hoog percentage oplosmiddelen zat. 'Ik stierf van de hoofdpijn', zegt Sjaak van Toledo (27 jaar), 'de arbeidsinspectie adviseerde me zoveel mogelijk afstand te houden van het goedje. Alsof ik de afstand tussen mijn neus en mijn voeten kan vergroten.' Sjaak wordt aangeraden bij warm en windstil weer het werk niet te doen. 'Bij regen kan het ook niet en als het winderig is, waai je met oplosmiddelen en al zowat tegen de dichtstbijzijnde gevel', legt hij uit.¹⁵ We zullen de heer Van Toledo nog vaker tegenkomen.

In 1989 nam vakbond Druk en Papier FNV het initiatief voor een onderzoek naar chemische stoffen in offsetdrukkerijen. De aanleiding voor dit onderzoek dat ook door de Chemiewinkel Amsterdam is uitgevoerd, was dat er steeds meer signalen kwamen van drukkers met vergelijkbare ziekteklachten als die van zieke schilders.

¹³ Toon Schrijver, a.w., p. 35

¹⁴ In 2007 is de MAC vervangen door de Wettelijke Grenswaarden.

¹⁵ *Profiel* 19 november 1998, geciteerd door Toon Schrijver, a.w., p. 38

SJAAK VAN TOLEDO (29)

'Mijn geheugen is stuk'

„Soms heb ik het gevoel dat mijn hersens in een glas op het nachtkastje staan,” zegt de 29-jarige ex-dakbedekker Sjaak van Toledo. Hij kampt met talloze witte vlekken in zijn geheugen en kan zich op niets meer concentreren. Vriendin Andrea moet hem in alles bijstaan.

ziekte. Het laatste symptoom is een duivelse onherkenbaarheid: de arts kan de ziekte niet plaatsen omdat er lichamelijk zo goed als niets valt waar te nemen. En is een patiënt al te ver heen, dan leeft hij als een gedemoteerde sukkel van een uitkering, verstoken van sociaal contact en zonder de lust om iets tegen zijn lot te ondernemen. Hij kan nauwelijks meer fatsoenlijk nadenken, laat staan intelligent voor zichzelf opkomen. Meestal weet hij net zomin als de keuringsarts waardoor hij arbeidsongeschikt is geraakt, want de meeste doktoren in Nederland weten schandelijk weinig over o.p.s.

Beschadigingen aan het zenuwstelsel laten zich geleidelijk merken. Je wordt moe, een beetje afwezig en krijgt hoofdpijn. Zo je al naar een dokter stapt, zegt die dat je te veel drinkt, rookt, niet tegen koffie kunt of moet sleutelen aan je relatie. De eerste echte klachten zijn nog steeds vaak: chronische

vermoeidheid, gebrek aan concentratie, duizeligheid, kribbigheid, vergeetachtigheid. Er wordt aan stress gedacht en de werknemer gaat in de ziektewet met het predikaat 'psychisch' op zijn dossier.

Als hij geluk heeft tenminste. Vaker zal de bedrijfsarts een klassiek geval van lijntrekkeritis voor zich denken te hebben en proberen hem weer aan het werk te krijgen. Waardoor de ellende alleen maar toeneemt.

Symptomen van een laat stadium zijn ernstige geheugenstoornis, totaal gebrek aan concentratie, verstikkende benauwdheid, onverklaarbare pijnsvallen, onbeheersbare agressie, chronische lusteloosheid, aantasting van zintuigen en motoriek (Van Toledo: „Ik liep van alles omver en liet dingen uit mijn handen vallen”), nierklachten, impotentie en zenuwinstoringen.

Je kunt er lang over discussiëren of die symptomen direct verband houden met de

oplosmiddelen of dat er psychische gevolgen bij komen door isolement, werkloosheid en andere frustraties. Maar ze zijn er en gaan dikwijls vergezeld van gedachten aan zelfmoord. Bijna geen slachtoffer dat niet te maken heeft gehad met een wantrouwe arts die dacht dat hij de zaak zat te flessen. En weinig slachtoffers die er niet zelf van overtuigd makten dat hun klachten psychisch zijn. In zekere zin zijn de symptomen van het o.p.s. dat ook. Maar de oorzaak is lichamelijk en schuilt in de centrale regelkamer van het lichaam. Daar heeft iemand als het ware een kop koffie omgestoten over het toetsenbord van de computer waardoor kortsluiting is ontstaan.

Voor het gemak heeft Sjaak van Toledo zijn geheugen op de muur van zijn huiskamer geplakt: een uitgebreid schema van instanties, data en andere gegevens van de afgelo-

Terug naar de schilders. In 1987 organiseert de FNV bond een conferentie over 'arbeidsvriendelijke producten en technieken in de Bouw en Hout' en daar kwamen diverse aanbevelingen uit voort. Er zou onder andere een keurmerk moeten komen en men wilde alle risicovolle stoffen uit alle verven. Een vergaande eis. Terwijl de bond doorging met het informeren van schilders en publiek over de gevaren probeerde ze ook om via de cao oplosmiddel houdende verven terug te dringen. Daar voelden de werkgevers niets voor. Wel waren ze in 1990 bereid een verfovereenkomst te tekenen. In die overeenkomst kwamen verffabrikanten, werkgevers in het schildersbedrijf, de bouw- en houtbonden van FNV en CNV en de Stichting Arbouw overeen om de productie en het gebruik van verfproducten te stimuleren die minder risico's voor de schilder met zich meebrengen.

Binnen de Bouw- en Houtbond FNV ging men verder met aandacht te vragen voor het probleem OPS. Dat deed de bond ook in internationaal verband zodat er informatie kon worden uitgewisseld met collega's over de grens. Oplosmiddelen zijn namelijk geen nationaal probleem. Een bijzonder geval is dat van de Deense schilders. Begin jaren zeventig was daar al eens een staking uitgebroken tegen het gebruik van oplosmiddelrijke middelen. De bond steunde de wilde stakers en ging door met het voeren van de discussie over het gevaar van oplosmiddelen. Door al deze inspanningen werd OPS daar in 1976 al als beroepsziekte erkend en een paar jaar later volgde een verbod op het gebruik van oplosmiddelen in afgesloten ruimtes. Dit vroege succes stimuleerde de bondsmensen in Nederland om door te gaan met hun strijd.

Ook de media kregen belangstelling voor het probleem. Sjaak van Toledo was in 1989 tijdens een televisie uitzending van de RVU onder de titel 'Zenuwslopende Oplossingen' weer te horen. Zijn verhaal maakte veel indruk, terwijl zijn uitspraak 'Het is of je je hersens op het nachtkastje hebt laten liggen' het OPS-probleem kernachtig samenvatte. Een paar jaar later gebruikte een auteur deze uitspraak zelfs als boektitel. Ook *Weekblad Panorama* en het actualiteitenprogramma *Hier en Nu* besteedden aandacht aan de oplosmiddelen waarna meer dan honderd mensen zich tot de bond wendden. Het probleem was groot en moest echt worden aangepakt. Daarom benoemde het bondsbestuur de erkenning als beroepsziekte, medische begeleiding van de slachtoffers en terugdringing van oplosmiddelen in verf via de cao of wetgeving tot belangrijkste doelen. Er werden goedbezochte bijeenkomsten georganiseerd en dat leidde in februari 1991 tijdens de Themadag Oplosmiddelen tot oprichting van een werkgroep. Deze werkgroep Organo-Psychosyndroom bestond uit: Ria en Martin Poot, Jan van der Lecq, Sjaak van Toledo en Wout van der Haven. Vanuit de bond kregen ze ondersteuning door Wil van Rijswijk en Wim Eshuis. Het was het begin van een succesverhaal met hindernissen.

Tabel bestuursleden OPS op basis van jaarverslagen

Beek-van der Horst , Maria van der	Bestuurslid, tweede voorzitter, secretaris	1995-1999
Breugel, Saskia van	Bestuurslid	2002-2007
Bruins, Jan	voorzitter	2002-2007
Diepen, Henk van	Bestuurslid, penningmeester	1998- 1999
Dijk, Wim van	bestuurslid, Bestuurslid	2001-2007, 2009-2012
Egdom, Ans van	Penningmeester	1991-1992
Fiks, Gerrit	Vice-voorzitter	2006-2007
Horst, Tamara van der	bestuurslid	2001-2003
Horst-van de Visch, Meina van der	Bestuurslid	1995-2002
Kaasbergen, Piet	Penningmeester	1994-1995
Kampen, Cees van	secretaris	2006-2007
Knotter, Govert Jan	Bestuurslid	2005-2007, 2009-2012
Kooten, Henk van	Penningmeester	1992-1994
Laenen, René	penningmeester	2000-2007, 2009-2012
Lecq, Jan van der	Voorzitter	1992-1997
Midlum, Janke van	Penningmeester	1995-1998
Midlum, Janke van	Beleidsmedewerkster, coördinator	1999-2007, 2009-2012
Molegraaf, Paul	Vice-voorzitter, secretaris, Bestuurslid	1996-1998
Mols, Luc	bestuurslid	2004-2007
Neerbos, Roel van	Bestuurslid	1998-1999
Oort, Anton van	Bestuurslid	1999-2000
Otten, Johan	Regio-coördinator, Bestuurslid	2001, 2011
Poot, Martin	Tweede secretaris	1995-1996
Poot-Schoon, Ria	Secretaris	2000-2002
Schrijver, Antoon	Voorzitter, Adviseur	1997-1998, 1998-20007
Smit, Freek	Bestuurslid, regio-contactpersoon	1997-2005
Stoel, Eino	Bestuurslid	1998-2007, 2009-2010
Walravens, Henk	Bestuurslid, regio-coördinator, vice-voorzitter	2004-2006
Walrecht, Jan	Bestuurslid, regio-coördinator, vice-voorzitter	1999-2004
Wijman, Thea	bestuurslid	2004-2007, 2009-2012
Rijssel, Tjitze van	Bestuurslid	2010-2011
Bakker, Wil de	Bestuurslid	2010-2012
Bestuur Stichting OPS		
Eshuis, Wim	Raad van Toezicht (RvT)	2013-2015
Knotter, Govert Jan	RvT	2013-2015
Laan, Gert v.d.	RvT	2013-2015
Laenen, R.J.	RvT, voorzitter	2013-2014
Leisink, HermanRvT	RvT	2013-2015
Midlum, Janke van	directeur	2013-2015
Noort, Marjan van	RvT, voorzitter	2014-2015

Slachtoffers in beweging

De oprichting van de werkgroep binnen de Bouw- en Houtbond FNV was een belangrijke stap vooruit. Nu kwamen slachtoffers en hun partners zelf in het geweer. Nog wel onder de paraplu van de bond maar toch steeds zelfstandiger. In september zette men de werkgroep om in een echte vereniging¹⁶. Dat gebeurde in het gebouw van de bond en bondsbestuurder Toon Schrijver mocht de oprichting bekend maken. De bond gaf ook nog een startsubsidie van vijfduizend gulden en stond de vereniging met raad en daad terzijde. Maar het traject naar volledige zelfstandigheid was ingezet.

De vereniging was tegelijk een actiegroep voor aanpassing van de regelgeving en een patiëntenvereniging. Die dubbele taak maakte haar tamelijk uniek in Nederland. Samen met de vakbeweging streed de vereniging voor preventie: er moet door afspraken met werkgevers of door wetgeving worden voorkomen dat nog meer mensen slachtoffer worden van het gebruik van oplosmiddelen. De ziekte diende daartoe herkend te worden als een medische aandoening en erkend te worden als beroepsziekte. Als patiëntenvereniging zet de vereniging zich in voor opvang en begeleiding van slachtoffers en hun partners. Daarnaast moeten slachtoffers waar mogelijk schadeloos worden gesteld. Ook bepleit de vereniging verregaand onderzoek.

Uit de jaarverslagen van de eerste jaren komt het beeld naar voren van een vereniging die veel werk verzet en gestaag groeit (van 54 leden in 1992 naar 230 drie jaar later). Zonder strubbelingen ging die eerste fase echter niet. Het feit dat slachtoffers aan het roer stonden, maakte dat er nogal eens iets mis ging. De latere voorzitter Jan Bruins vatte dit probleem in 2007 als volgt samen: 'Sinds een aantal jaren is binnen de vereniging afgesproken dat de voorzitter, secretaris en penningmeester geen patiënt mogen zijn. Een deel van het bestuur is dat wel. Dat is een bewuste keuze geweest. Voorheen waren alle bestuursleden patiënt, maar door de aard van de aandoening – denk aan het concentratieverlies, de vergeetachtigheid, de agressie – leverde dit problemen op. Afspraken werden niet nagekomen, er ontstonden ruzies et cetera.'¹⁷

Die ruzies verliepen vaak via bijna persoonlijke vetes waarbij verschillen van inzicht werden uitgevochten met aantijgingen. Een dieptepunt in dit opzicht was de buitengewone ledenvergadering die in november 1996 in Zwolle plaatsvond. Het echtpaar Poot, leden van het eerste uur, was van mening dat de Vereniging OPS zich moest beperken tot de werkzaamheden van een patiëntenvereniging. Andere bestuursleden wilden doorgaan op de reeds ingeslagen weg, dus actie ondernemen om OPS niet alleen als ziekte erkend te krijgen maar ook de veroorzaker van die ziekte, de oplosmiddelen, indien mogelijk de wereld uit te krijgen. Op die vergadering in Zwolle barstte de bom. De meerderheid steunde het zittende bestuur, maar Ria en Martin Poot weigerden daarin mee te gaan. Ze werden uit hun functie als eerste en tweede secretaris gezet en verlieten de vereniging ondanks aansporingen om te blijven. Samen met Sjaak van Toledo begonnen zij een eigen vereniging waar echter al snel niets meer van werd vernomen. De rust keerde weer, maar ook later braken af en toe kleine veenbrandjes uit. Zoals op de jaarvergadering van 2000 toen er enige oppositie tegen het bestuur was. De opposanten klaagden 'dat het bestuur uit vakbondsvriendjes bestaat'.¹⁸ Dat verwijt was niet zo vreemd want vanuit de FNV is de stichting opgericht en bovendien zocht de vereniging bestuursleden uit CNV-kringen. En zo was er geregeld wel wat.

¹⁶ Op 30 augustus werden de statuten officieel bij een notaris in Lelystad gedeponneerd.

¹⁷ *De Klokkenuider*, juli 2007

¹⁸ *Periodiek Vereniging OPS*, april 2000

De Klokkenluider

Ziek van de Oplosmiddelen

JUBILEUMNUMMER

NOVEMBER 2001

We zullen over die interne strubbelingen niet verder uitweiden in deze jubileumuitgave die vooral een feestelijk karakter heeft. Maar dat het probleem er was mogen we ook niet verbloemen. Geruzie over geld, een kleine paleisrevolutie en onderlinge verwijten passeren de revue in de jaarverslagen. Het hoort een beetje bij het opbouwen van een nieuwe vereniging, maar zoals Bruins zei, het heeft ook te maken met het karakter van de aandoening OPS. Des te bewonderenswaardiger is het wat de jonge organisatie allemaal voor elkaar heeft gekregen. En dat was sowieso al moeilijk omdat er nogal wat tegenkrachten aan het werk waren in politiek en bedrijfsleven.

Tussen de organisatorische besommeringen door werkte het bestuur er namelijk hard aan om het probleem, dat henzelf of hun partners zo ernstig had getroffen op de kaart te zetten en tevens hun lotgenoten te helpen. Het werk wordt vanaf 1996 systematisch aangepakt na een professionaliseringsslag waarbij ook een betaalde kracht in dienst kwam. Vanuit een plan voor de middellange termijn (1997-2002) ook wel MTP genaamd, maakt het bestuur jaarlijks een activiteitenplan. In dat activiteitenplan moeten de elementen uit het MTP aan bod en tot hun recht komen. De doelstellingen werden nog eens op een rij gezet, zodat voor iedereen duidelijk was welke kant de neuzen de komende vijf jaar uit dienden te staan. Opvangen en begeleiden van leden en hun gezinsgenoten is de kern waar het de vereniging om gaat. Aan die doelstelling werkte de vereniging door bemiddelend op te treden, terwijl vaak het bieden van een luisterend oor de slachtoffers ook erg goed deed. Daarnaast moeten de leden worden voorgelicht over de laatste ontwikkelingen en is het streven om oplosmiddelen waar mogelijk te vervangen door alternatieve producten. De erkenning van OPS als beroepsziekte staat ook hoog op de agenda evenals het verder verrichten van onderzoek.

De begeleiding en voorlichting van de leden kwam ook tot uiting in de vele bijeenkomsten en dagen voor slachtoffers met hun partners, voor de partners alleen en de uitgave van een verenigingsblad. Dat blad heette aanvankelijk heel simpel *Periodiek* maar vanaf midden 2000 *De Klokkenuider*, een door een van de leden aangedragen naam. De laatste jaren is er voor gekozen om niet alleen voorlichtingsbijeenkomsten te organiseren maar er ook een gezellig dagje uit van te maken. Deze aanpak is met groot enthousiasme ontvangen.

De realisatie van de hoge eisen die de vereniging in het MTP aan zichzelf stelde, toont dat men door hard werken veel voor elkaar heeft kunnen krijgen. Dat is echt bewonderenswaardig gezien het feit dat vrijwel alle bestuursleden op vrijwillige basis hun werk verzetten. Ook mogen we de tientallen regiocontactpersonen niet vergeten. Zij boden steun aan individuele leden bij problemen op het gebied van de sociale zekerheid, wezen ze op het bestaan van de Solvent Teams, organiseerden bijeenkomsten in de diverse regio's, probeerden daar nieuwe leden te winnen en waren in het algemeen een belangrijke schakel tussen bestuur en leden. In de volgende hoofdstukken gaan we dieper in op de activiteiten die de vereniging organiseerde. Hier nog een enkel woord over het interne reilen en zeilen van de Vereniging OPS.

Het ledental bleef voortdurend groeien tot het er in 2004 bijna duizend waren. Daarna stagneerde de aanwas om vervolgens zelfs te dalen. In het jaarverslag 2006 stelt het bestuur de vraag of deze daling het gevolg is van de algemeen waargenomen armoede in Nederland. Hier geldt misschien het gezegde 'de vraag stellen is hem beantwoorden'. De situatie is er door de economische crisis die sinds 2008 heeft gewoekerd in ieder geval niet beter op geworden. Waarnemend voorzitter René Laenen wond er in zijn voorwoord bij het jaarverslag 2008 geen doekjes om: 'Ook in Nederland zijn de gevolgen van de crisis merkbaar en worden we geconfronteerd met maatregelen die bijvoorbeeld op zowel korte als lange termijn gevolgen hebben voor iedere burger, gepensioneerden zien hun pensioen in koopkracht dalen, werkenden vrezen voor hun baan en hun pensioen en moeten langer werken, uitkeringsgerechtigden zijn terecht bang dat ook zij fors moeten inleveren en ook de zorg dreigt te worden uitgekleeft. Kortom, diegenen die onschuldig zijn aan de ontstane situatie krijgen 'straf', terwijl de schuldigen als beloning op hun bonussen mogen blijven zitten.'

UITGAVEN

I	Lotgenotencontact		
	Lotgenotendagen/dagtochten	€ 8.851,=	
	Partnercursus 1 x 3 dgn.	- 3.500,=	
	Midweek	- 16.000,=	
	De Klokkenluider + jaarverslag	- 10.000,=	
	Personeelskosten	- 12.000,=	
	Telefoonkosten	- 93,=	
	Portokosten	- 250,=	
	Reiskosten	- 1.500,=	
			Totaal € 52.194,=
II	Belangenbehartiging		
	Begeleiding patiënten	- 1.500,=	
	Personeelskosten	- 6.500,=	
	Telefoonkosten	- 75,=	
	Portokosten	- 350,=	
	Scholing	- 750,=	
			Totaal € 9.175,=
III	Voorlichting		
	Beurzen/congres	€ 1.500,=	
	Drukwerk	- 2.000,=	
	Internet	- 900,=	
	Personeelskosten	- 7.000,=	
	Telefoonkosten	- 75,=	
	Portokosten	- 350,=	
	Reiskosten	- 1.000,=	
			Totaal € 12.825,=
IV	Instandhoudingkosten		
	Personeelskosten	€ 1.000,=	
	Accountant	- 3.500,=	
	Kantoor/administratiekosten	- 1.500,=	
	Porto	- 150,=	
	Vervoer	- 350,=	
	Telefoon	- 50,=	
	Lidmaatschappen	- 450,=	
	Representatie	- 600,=	
	Onderhoud	- 150,=	
	Verzekering	- 300,=	
	Bankkosten	- 150,=	
	Vergaderkosten (5x)	- 1.250,=	
			Totaal € 9.450,=
V	Ontwikkeling en professionalisering		
	Fonds voor OPS-slachtoffers	€ 15.000,=	
	Personele kosten	- 7.500,=	
	Beursmateriaal	- 3.000,=	
	Ontwikkeling samenwerking	- 3.000,=	
	Reis- telefoon en portokosten	- 1.500,=	
			Totaal € 30.000,=
	Totaal uitgaven I + II + III + IV+V		€ 113.644,=

Een willekeurige begroting toont de speerpunten: Lotgenotencontact, Belangenbehartiging en Voorlichting.

Die crisis en het crisisbeleid dat sindsdien door de onderscheiden regeringen is gevoerd, hadden ook gevolgen voor de financiën van de Vereniging OPS. In de eerste jaren van haar bestaan dreef de organisatie op de contributie van de leden en een enkele subsidie. Zo ontving ze na de startsubsidie van de FNV die al is genoemd, een paar jaar later 8000 gulden van de overheid. Ook anderen maakten geld over. We zullen ze hier niet allemaal noemen, maar opvallend waren de 3500 gulden die in 1998 werd ontvangen van P.A. Siebelink Autoschade uit Doetinchem bij de opening van het nieuwe bedrijfspand. Opvallend omdat het hier een werkgever betrof, terwijl die in het landelijke overleg niet bepaald stonden te trappelen om de oplosmiddelen in de ban te doen. En minstens zo bijzonder zijn de 2700 gulden die stakende schilders een jaar later tijdens hun actie ophaalden voor de vereniging.

Deze en soortgelijke subsidies steunden het werk van de Vereniging OPS in hoge mate. Daarnaast werd er later ook geld verdiend met de verkoop van het jubileumboek en enkele dichtbundels van Toon Schrijver, maar voldoende was dat niet voor de vele taken die moesten worden verricht. Daarvoor waren de gelden van de het fonds Patiënten en Gehandicapten Organisaties (PGO) nodig. Met een bijdrage van meer 40.000 euro per jaar, maakte deze van het ministerie afhankelijke geldschieter het werk van de vereniging mogelijk. Maar we zeggen niet voor niets 'Wie betaalt, bepaalt' want deze subsidiegever stelt wel eisen. Het werk als patiëntenorganisatie werd ondersteund, maar de andere doeleinden van de vereniging die onder het hoofdje belangenbehartiging vallen, kwamen na 2009 niet meer voor subsidie in aanmerking. De vereniging moest het met een iets lagere subsidie doen. Gelukkig sprongen brancheorganisaties van schilders en autoschadeherstel vanaf 2011 bij om het werk blijvend mogelijk te maken.

Ook wilde PGO dat er meer werd samengewerkt met soortgelijke organisaties onder de paraplu van 'niet-aangeboren hersenafwijkingen'. Gesprekken met zusterorganisaties leidden echter niet tot een hecht samenwerkingsverband, wat te maken heeft met het feit dat die andere verenigingen en stichtingen vrijwel uitsluitend patiëntenorganisaties zijn. Een eis van PGO tot professionalisering van de organisatie leidde wel tot een positief resultaat, ook al omdat daar een aparte subsidie voor beschikbaar was. Een zichtbaar resultaat van de professionalisering was het veranderen van logo, waardoor de link tussen OPS en het schildersvak definitief werd losgelaten.

Een groot probleem kwam voort uit interne ontwikkelingen. Door de vergrijzing van het ledenbestand werd het steeds moeilijker om nieuwe en actieve bestuursleden te vinden. Daarom zette de Vereniging een traject in om de organisatie om te zetten in een Stichting. Eind 2013 vond deze plaats en sindsdien is er sprake van de Stichting OPS. Deze heeft een directeur met grote handelingsbevoegdheid en een Raad van Toezicht die het reilen en zeilen in de gaten houdt. Daarnaast bestaat er een 'ledenraad' die zwaarwegende adviezen kan geven, maar eigenlijk heeft de stichting geen leden meer maar nog slechts donateurs zonder zeggenschap. De directeur is sindsdien Janke van Midlum geweest. Zij werkt al sinds 1993 voor de OPS zaak en is zelf slachtoffer omdat haar man Willem patiënt is. Midden jaren negentig werd het echtpaar diverse malen geïnterviewd over OPS en samen hebben ze zich al die jaren ingezet voor erkenning van het syndroom als ziektebeeld, een verbod op het onverantwoorde gebruik van oplosmiddelen en een goede opvang van slachtoffers en hun familie. Terwijl Janke de kar van de organisatie jarenlang heeft getrokken, eerst onbezoldigd en later in een dienstverband, houdt Willem, die immers uit het vak komt, zich al jaren bezig met opmaakwerk. Hij maakte het verenigingsblad op, het jubileumboek van Toon Schrijver en ook de uitgave die u nu in handen hebt, is door hem gereed gemaakt voor de drukker. Met het directeurschap van Janke is de cirkel rond. Aan het hoofd van wat ooit begon als een groep lotgenoten staat nog steeds een lotgenoot.

Solvent Team project 2000

Nederlands Centrum
voor Beroepsziekten

Coronel Instituut voor Arbeid, Milieu
en Gezondheid AMC/UvA

Medische erkenning

Zoals we hebben gezien was erkenning door de medische stand een voorwaarde voor alle vervolgstappen. Zonder erkenning van het feit dat het gebruik van oplosmiddelen tot ziekteverschijnselen kan leiden, was de kans minimaal om werkgevers zo ver te krijgen dat ze uit zichzelf of gedwongen door wetgeving de oplosmiddelen in de ban deden. Beide groepen, werkgevers en de politiek, moesten worden overtuigd. Dat was niet eenvoudig want ook binnen de medische stand vond niet iedereen dat de klachten van vooral schilders het resultaat waren van de omgang met oplosmiddelen. Het was ook niet eenvoudig om bij iemand met zeer diverse klachten aan te tonen dat die klachten met zijn beroep te maken hadden. Toch waren er ook artsen die, geïnspireerd door buitenlandse literatuur en op basis van eigen ervaringen, inzagen dat er in ieder geval iets aan de hand was. Neuroloog Gerard Hageman, bedrijfsarts Gert van der Laan en neuropsycholoog Paul Ganzevles zijn de wetenschappers die van zich lieten horen en inleidingen gaven op bijeenkomsten van de Bouw- en Houtbond FNV en de Vereniging OPS. In 1995 schreef Ganzevles een rapport in samenwerking met de CNV bond van bouwvakkers over klachten als gevolg van chemische intoxicatie. Zijn conclusie uit een enquête onder schilders en timmerlieden luidde dat er een duidelijk verschil tussen beide groepen bouwvakkers bestond dat is te herleiden tot de mate waarin zij aan oplosmiddelen zijn blootgesteld. Het onderzoek corrigeerde voor andere gebeurtenissen in het leven van de onderzoekspersonen zoals hersenletsel, hersenschuddingen of narcose. Ook bleek dat stopzetting van de blootstelling ertoe leidt dat de lichamelijke en psychische klachten afnemen, de cognitieve klachten daarentegen niet.¹⁹

Ook door alle eerdere onderzoeken was er steeds meer duidelijkheid dat OPS een reële medische aandoening is. In hetzelfde jaar dat Ganzevles zijn onderzoek publiceerde schreef Van der Laan samen met collega's in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid een rapport over OPS. Voor hen was het duidelijk dat langdurige blootstelling aan hoge concentraties oplosmiddelen chronische effecten op het centraal zenuwstelsel kan veroorzaken. Neurologen waren echter meestal niet in staat een goede diagnose te stellen omdat de aandoening complex is. De oplossing werd gezocht in het oprichten van multidisciplinaire teams. Dat werden naar Scandinavisch voorbeeld 'Solvent Teams'.²⁰ De naam van deze teams verwijst niet alleen naar de oplosmiddelen (solvent) als oorzaak maar ook naar het feit dat er een oplossing (Solution in het Engels) moet worden gezocht.

Voordat er solvent teams werden opgericht, is in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid het diagnose protocol eerst getest. Omdat deze proef succesvol verliep kwamen er in 1997 uiteindelijk twee Solvent Teams, een in Amsterdam en een in Enschede. De financiering van de teams kwam van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport via de Regeling Subsidies AWBZ en Ziekenfonds. Deze subsidie is per 1 januari 2005 beëindigd en ondergebracht in de reguliere verzekeringsfinanciering.

Het instellen van de Solvent Teams mag worden beschouwd als een erkenning dat OPS een beroeps gerelateerde aandoening is. Een belangrijke mijlpaal in het jaar dat de staatssecretaris ook om een SER-advies vroeg. Daar kwam nog een belangrijke stap bij, namelijk dat de Vereniging OPS een zetel kreeg in de commissie die de Solvent Teams begeleidde.

¹⁹ Paul G.J. Ganzevles, *Vroege en late klachten als gevolg van chemische intoxicatie. Een verborgen beroepsziekte?*, Vakgroep psychiatrie & neuropsychologie: Maastricht 1995

²⁰ Laan, G. van der e.a., *Organisch Psychosyndroom door oplosmiddelen? Een protocol voor de diagnostiek. Rapport opgesteld in opdracht van het Directoraat-Generaal van de Arbeid, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid*. Nederlands Centrum voor Beroepsziekten, Coronel Laboratorium, Academisch Medisch Centrum, Sdu Uitgevers: Den Haag 1995, p. 55

VERTEL EENS OVER JE LEVEN Nr. 829

Mijn Geheim

Leren leven met
VOOROORDELEN

**Carine (40) is
DIK en heeft een
TURKSE vriend van 22**

**LIEGEN TOT JE NIET
MEER VERDER KUNT**
Lees het bijzondere verhaal van Ad

Willem lijdt aan O.P.S.
**"Er vallen
steeds meer
gaten in
mijn leven"**

F1 2,75
B.Frs. 58
España 275 Ptas.
Greece Dr 900
Italië Lire 4400
Luxembourg 57 Lfr
Oostenrijk Ök. 32
Portugal ESC 480

00
7 10423 1004867
0 0 8 9

Deze zetel werd ingenomen door Janke van Midlum. Deze toekenning was een belangrijke erkenning. Niet van OPS als beroepsziekte, maar van de rol die de Vereniging heeft gespeeld in de maatschappelijke discussie rond OPS. De tientallen brieven aan bewindslieden, de folders voor huisartspraktijken en de legio interviews die zijn gegeven aan de media misten hun uitwerking niet.

De solvent teams bestaan uit een bedrijfsarts, een neuroloog, een neuropsycholoog en een arbeidshygiënist. Een multidisciplinaire ploeg die eventueel kan worden uitgebreid met een toxicoloog en een psychiater. Nadat iemand door een arts of psycholoog is doorverwezen, volgt een intakegesprek. Tijdens dit gesprek komt een overzicht tot stand van de diverse klachten van de patiënt (zo'n overzicht heet een anamnese) en vrijwel altijd wordt ook de omgeving en het liefst de partner ondervraagd. Ook maakt de arbeidshygiënist een overzicht van het arbeidsverleden van de patiënt om in kaart te brengen hoe lang deze in aanraking is geweest met oplosmiddelen. Daarnaast vindt bloedonderzoek plaats. Neurologische en neuropsychologische onderzoeken zijn de volgende stap. Bij het neurologisch onderzoek bekijkt de onderzoeker in welke mate het zenuwstelsel aangetast lijkt. Dat kan onder andere door de bekende hamertik op de knie of door de patiënt te vragen een tijdje met de ogen dicht op één been te staan. Met het neuropsychologisch onderzoek tracht de arts om de cognitieve klachten te objectiveren, ofwel te onderzoeken of zijn geheugen en aandacht echt achteruit zijn gegaan. Als het resultaat van de diverse onderzoeken bekend is, bespreken de onderzoekers in een Solvent Team vergadering de patiënt. Tijdens dit overleg stellen zij gezamenlijk de diagnose nadat ze alle mogelijke alternatieven (Alzheimer, alcoholmisbruik, hersenletsel door een ongeluk) hebben verworpen.

Het stellen van de diagnose 'waarschijnlijk OPS' wordt niet lichtvaardig gedaan. Van de in de jaren 1997-2007 naar een solvent team verwezen 2.553 patiënten kregen er uiteindelijk slechts 396 de diagnose OPS. Met andere woorden zo'n zes van de zeven doorverwezen patiënten hadden volgens de specialisten niet onomstotelijk OPS.

Wat aan de cijfers ook opvalt, is dat het aantal verwijzingen sterk is gedaald. Dit aantal lag gedurende de eerste zeven jaar van het bestaan van de teams rond de 250 maar daalde vanaf 2004 naar ongeveer 150. Deze daling is zeer waarschijnlijk het gevolg van de afname van het gebruik van oplosmiddelen in een aantal bedrijfstakken sinds het jaar 2000.²¹ Hier komen we in het volgende hoofdstuk nog op terug.

De veruit grootste groep met een uiteindelijke OPS diagnose werd gevormd door – en dat was eigenlijk wel te verwachten – de schilders (152). Op behoorlijke afstand volgden spuiters (81) en nog weer een stuk daaronder de drukkers (47) en de stoffeerdere (19). Daarmee beweest OPS misschien eens te meer dat het vaak terecht een 'schildersziekte' wordt genoemd. Het kan echter ook een onbedoeld gevolg zijn van het veelvuldig gebruik van die term. Daardoor zijn verwijzers zich er wel van bewust dat er bij schilders iets aan de hand kan zijn in de zin van een beroepsziekte, maar wordt die mogelijkheid minder snel onderkend bij andere beroepen. Het stellen van de diagnose is op de eerste plaats van groot belang voor de patiënt en zijn omgeving. De diagnose kan een eerste stap zijn naar een therapie. Niet van de ziekte zelf want die is onomkeerbaar, maar wel van het leren omgaan met de aandoening. Daarnaast kan de diagnose van belang zijn voor de arbeidsrechtelijke situatie van de patiënt. Zo kan deze zich tijdens een rechtszaak beroepen op de officiële diagnose. Erkenning dat men ziek is, blijkt voor veel OPS-patiënten in ieder geval rust te brengen. Aanvaarding en erkenning is een eerste stap op weg naar een rustiger leven zoals we in het voorbeeld van drukker Gerard uit het hoofdstuk Het Probleem al konden zien.

²¹ Gert van der Laan, Solvent teams blijven nodig, 25 februari 2009, <http://arbo-online.nl/solvent-teams-blijven-nodig/> (bekeken 14 juni 2016) Zie ook p. 43 e.v. van dit boek.

Promotiemateriaal

Varkenshouder Uuldriks die OPS kreeg van de schoonmaakmiddelen waarmee hij de hokken schoonmaakte, bracht dit rustgevende gevoel als volgt onder woorden: 'Het is een bevrijdend gevoel om na vijftien jaar te weten wat ik mankeer.'²²

Dankzij vooral het bewustmakende werk van de Vereniging OPS en de verrichte onderzoeken is de sfeer rondom OPS inmiddels heel anders dan in 1994 toen staatssecretaris Robin Linschoten (VVD) zijn antwoord op Kamervragen van Ruud Vreeman (PvdA) nog een beetje weifelend begon met de opmerking 'Het als Organisch Psychosyndroom aangeduide klachtenpatroon kan niet zonder meer gezien worden als beroepsziekte. Soortgelijke klachten kunnen namelijk ook het gevolg zijn van andere ziekten of het gebruik van alcohol.'²³ Een opmerking die hoewel strikt genomen niet onjuist toch begrijpelijk kwaad bloed zette bij patiënten en hun omgeving. Hiermee komen we van de medische discussie over OPS op de politieke strijd die is gevoerd voor het uitbannen van oplosmiddelen.

²² Toon Schrijver, a.w., p. 190

²³ Tweede Kamer der Staten-Generaal, vergaderjaar 1994-1995, aanhangsel 96, p. 191

Gek van verf

Een verzameling brieven van schilders en houtbewerkers die door hun beroep langzaam maar zeker hersenletsel hebben opgelopen

B&H
BOUW-EN HOUTBOND FNV

WERKEN MET OPLOSMIDDELEN IN DE METAAL- EN ELEKTROTECHNISCHE INDUSTRIE

CESMETEL ROM

In de Raad van Oorlog en de Metaal- en Elektrobranche is zijn vertegenwoordigd.
* Samen met FME-CMA, FNV, Roodgorsje, CNV, Bedrijfsverbond, De Lijve, VHP, METALEKTRO

De strijd voor vervanging

Het bijzondere aan de Vereniging OPS en soms ook de oorzaak voor interne meningsverschillen is dat deze patiëntenvereniging niet alleen de bestaande lijdens aan deze aandoening op alle mogelijke manieren probeert te helpen. Preventie van de beroepsziekte staat ook hoog op de agenda en daarmee begeeft de vereniging zich automatisch op het gebied van arbeidsverhoudingen en politiek. Dat zijn namelijk de plaatsen waar iets kan worden gedaan aan de oorzaak van de ziekte, het beroepsmatig contact met oplosmiddelen. De werkgevers hadden de macht om te stoppen met de productie en het gebruik van deze stoffen. Niet alle werkgevers hadden trouwens identieke belangen. De schilders of drukkers onder hen hadden niet per se dezelfde belangen als de leveranciers van hun van verf en drukinkt. Hoe het ook zij, als zowel de fabrikanten als de afnemers zouden weigeren om oplosmiddelen in de ban te doen, dan kon de Vereniging OPS de overheid altijd nog vragen om met een wettelijk verbod te komen.

In dit hoofdstuk behandelen we de lange weg die is gegaan om uiteindelijk tot een gedeeltelijk verbod van het gebruik van oplosmiddelen te komen. Het hoofdstuk waarin is beschreven hoe de vakbeweging en dan in het bijzonder de Bouw- en Houtbond FNV het initiatief nam om de oplosmiddelen op de agenda te zetten, eindigde met de oprichting van de voorloper van de Vereniging OPS in 1991. Daarna gingen beide hun eigen weg hoewel ze elkaar uiteraard geregeld tegenkwamen en samenwerkten. Zeker op het terrein van de pogingen tot preventie.

Nadat er enkele jaren tevergeefs was gepoogd in de Schilders-cao een verbod te regelen, dwongen de leden het bondsbestuur om de aandacht te verleggen. Dat gebeurde op het congres van 1993 waar een aantal direct betrokkenen een motie indiende. In die motie werd gesteld dat de productie en het gebruik van oplosmiddelen dienden te worden uitgebannen. Hoewel het bestuur de motie afried, werd ze met overweldigende meerderheid aangenomen. De bond moest niet meer alleen hopen op een resultaat dat in het overleg met de werkgevers kan worden bereikt, maar vragen aan de overheid om een wettelijk verbod in te stellen. Ook pogingen om via de Stichting Arbouw tot een convenant te komen mislukten namelijk. Weliswaar ondertekende de partijen in 1990 een Verfovereenkomst die nog een keer is verlengd, maar daar bleef het bij. De conclusie was onontkoombaar, de werkgevers zouden niet zomaar afzien van het gebruik van oplosmiddelen.

Om de minister zover te krijgen dat er een wettelijke regeling kwam, was het uiteraard nodig dat OPS erkenning kreeg als beroepsziekte. Daarover hebben we in het vorige hoofdstuk kunnen lezen. Als dat niet genoeg bleek dan was het zaak om een maatschappelijk draagvlak te creëren. Dat is een moeizaam proces, maar hier geldt dat de aanhouder wint. In 1994 en 1995 stellen enkele leden van de Tweede Kamer vragen aan de regering over de gevaren van OPS en de relatie tussen die aandoening en het gebruik van oplosmiddelen. Hiervoor noemden we Ruud Vreeman van de PvdA al, maar ook Remi Poppe en Jan de Wit van de SP roerden de trom. Daarnaast kwam er een stroom publicaties op gang waarin de problematiek nog eens helder uiteen wordt gezet. Een goed voorbeeld daarvan is het boekje *Gek van Verf* van de bond waaraan ook de Vereniging OPS meewerkte.

In augustus 1995 vindt in De Jaarbeurs in Utrecht een bijeenkomst plaats waar vertegenwoordigers van alle betrokken partijen erkennen dat er een probleem is. Van der Worp van de vereniging van schildersbedrijven Fosag toont een scheur in het werkgeversfront. Namens de schilders eist hij een einde aan het produceren van oplosmiddel houdende muurverven. Daarmee werd ook de angel wel een beetje uit het conflict gehaald, want door deze kleine concessie zou er verder niet veel hoeven te veranderen. De Verffabrikanten hielden echter de poot stijf met een beroep op de vrije markt. Mensen en bedrijven hoeven die producten niet te kopen en als er geen vraag meer naar is, dan stopt de productie vanzelf, luidde hun verweer. Een

Koninklijke Fosag
T.a.v. de heren P. Smits en L. Knops
Postbus 651
2800 AR GOUDA

Leeuwarden, 23 oktober 1997

Onze ref. 119/SG/DG

Betreft: artikel in de 'Financiële Telegraaf' d.d. 21 oktober 1997

Geachte heren,

Graag willen wij reageren op bovengenoemd artikel.

In ons schrijven van 18 september j.l. hebben wij onze stem willen laten horen op het artikel van de heer Knops in het Fosag-blad. Uw antwoord hierop was, zoals het juristen betaamt, voor tweemaal uitleg vatbaar.

Gelukkig is uw (beider) stellingname in De Telegraaf duidelijk. Graag willen wij onze mening 'per stelling' kenbaar maken.

1. Kostenverhoging : onzin, dit is een gezocht argument.
2. Schilders op straat : onzin, onze ervaring is dat gebruik van acrylaat extra opdrachten voor binnenschilderwerk geeft.
3. Het half jaar van De Grave : zo te horen zou De Grave, als hij dit kon, de maatregel nu wel in willen voeren. Natuurlijk kan dit niet in ons land met zijn vele regels. U bezigt hier typisch juristentaal. Het draagt niets bij aan het oplossen of het voorkomen van een groot probleem.
4. Langere droogtijd : tegenstanders zeggen toch altijd dat je er vanwege de snelle droging niet mee kunt werken?
5. De brief aan De Grave : deze brief met ideeën komt wel wat laat. Reeds in 1991 heeft Van der Geest Schilderspecialisten (in Thialf Heerenveen) een symposium gehouden voor alle grote opdrachtgevers in Friesland. Een en ander in het kader 'KWS 2000'. Wij hebben daar 20 woningbouwcorporaties en diverse instellingen in contact gebracht met 3 woningbouwcorporaties welke resp. 23, 16 en 2 jaar ervaring hadden met acrylaatverf en dit op 95% van alle objecten toepaste. Heeft het Fosag zo lang de problemen weggestopt? Duurt het ideeën op papier zetten zo lang?

woordvoerder van de minister beleed ook zijn geloof in de vrije markt. De zaak leek door deze standpunten misschien hopeloos, maar de eerste scheur in het werkgeversfront gaf tegelijk hoop op een goede afloop.

Vereniging en bond ruiken hun kans. Ze gaan onverdroten voort met het organiseren van bijeenkomsten. Ook dreigt de bond met processen tegen bedrijven waar met oplosmiddelen wordt gewerkt. En hier is het weer belangrijk om te beseffen dat die oplosmiddelen niet alleen in de schilderbranche worden gebruikt. Zelfs in een laboratorium kun je OPS oplopen, zoals het geval van Wim van Dijk uit Venlo. 'Op een gegeven moment dacht hij dat hij compleet gek aan het worden was. Zijn gezondheidsklachten namen met het jaar toe, zowel in aantal als in intensiteit. Hij sliep niet meer, werd kortademig, agressief en onredelijk, stresste om niets, kon zich niet concentreren, zat 's avonds als een zombie op de bank terwijl hij op het laboratorium waar hij werkte fout op fout maakte.'²⁴ Het probleem kwam echt breder voor dan onder schilders en drukkers.

Onder de maatschappelijke druk besluit staatssecretaris Linschoten de Sociaal Economische Raad (SER) om advies te vragen over het plan dat zijn ambtenaren hebben. Van het verbod waar de vakbeweging om vraagt, wil hij nog niet weten maar de voortdurende publiciteit heeft Linschoten en zijn ambtenaren wel tot bewegen gedwongen. De maatschappelijke druk die de Tweede Kamer en de staatssecretaris tot een aanpassing van het beleid brachten, kwam inmiddels namelijk ook van de milieubeweging. Daar was steeds meer aandacht ontstaan voor het gebruik van Vluchtige Organische Stoffen (VOS) waar de oplosmiddelen uit de verfindustrie ook onder vallen. In 1989 leidde de onrust over aantasting van de ozonlaag zelfs tot een convenant tussen meer dan 50 partijen uit overheid en bedrijfsleven. Hierin maakten ze de afspraak om de uitstoot van VOS in 2000 op een peil te brengen dat op de helft van dat van 1981 zou liggen. In 2000 concludeerde iedereen dat deze KWS200 afspraak een succes was gebleken. Een mooi resultaat maar daar konden de OPS slachtoffers in 1995 niet op wachten. Die zaten in het hier en nu met een levensgroot probleem dat om een oplossing vroeg.

De adviesaanvraag aan de SER van Linschoten uit april 1996 was een stap in de goede richting. Ruim een jaar later volgde het advies, maar het was een verdeeld advies want de werkgevers gingen niet mee met de opvatting van de vakbondsvertegenwoordigers en de onafhankelijke deskundigen (de Kroonleden). De werkgevers waren nog niet helemaal overtuigd van een aantal aspecten zoals de definitie en de diagnose van OPS en wilden stapsgewijs onderzoeken waar de problemen zich daadwerkelijk voordoen²⁵. De meerderheid echter vond dat het probleem onderschat werd en is in het algemeen voor een verplichte vervanging van oplosmiddelen in sectoren waar sprake is van 'duidelijk aantoonbare risicovolle werksituaties'.²⁶

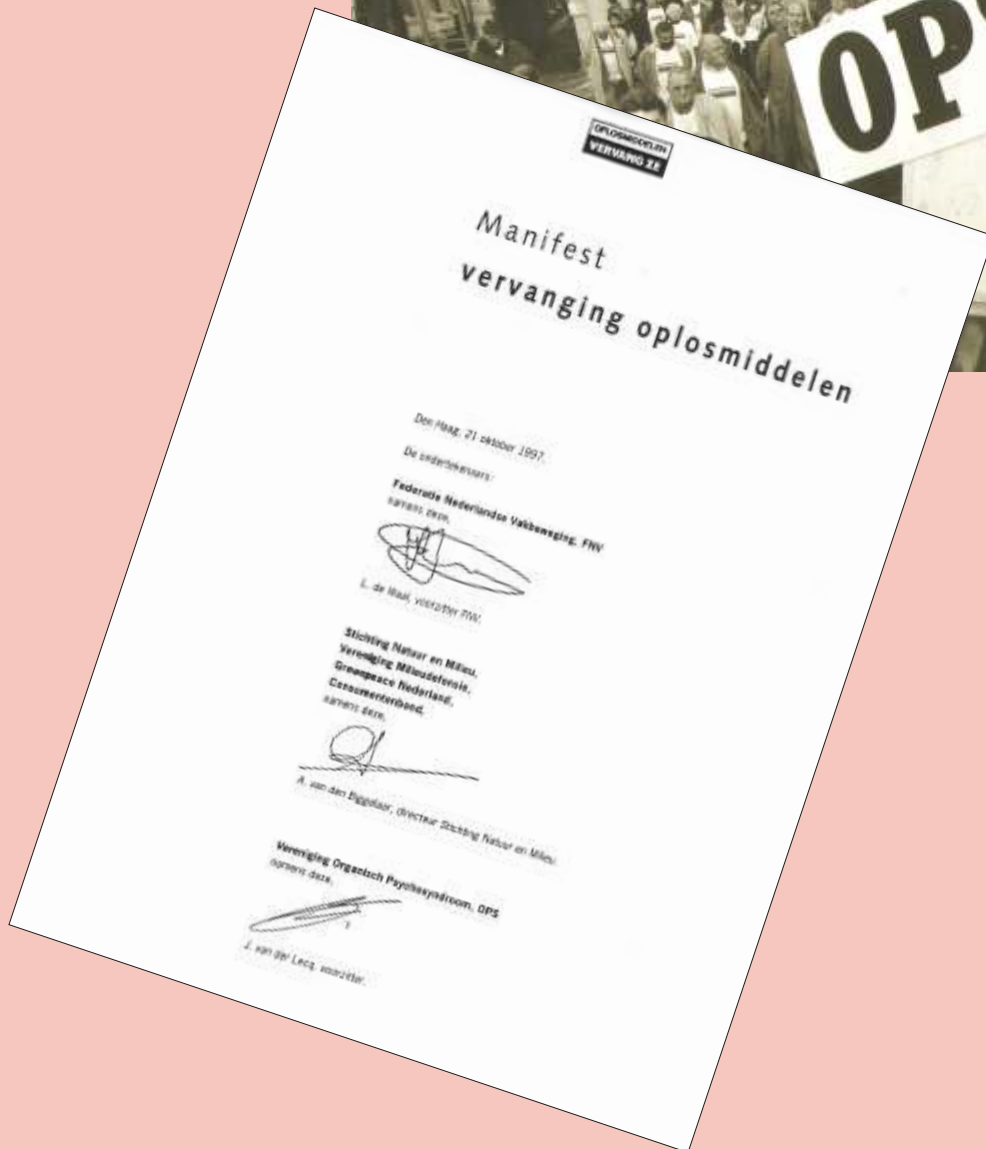
In hetzelfde jaar bracht ook de Arbeidsinspectie een rapport uit over de toepassing van organische oplosmiddelen. De conclusie was dat de werkgevers zich te weinig inspanssen om het gevaar aan blootstelling te verminderen of te voorkomen. Langzaam gingen alle neuzen dezelfde kant op staan hoewel er door sommige werkgevers en politici nog wat werd tegengestribbeld.

²⁴ Schrijver, a.w., p. 203

²⁵ SER, *Preventie Organisch Psychosyndroom. Advies inzake Beleid ter preventie van het Organisch Psychosyndroom. Uitgebracht aan de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid*, Den Haag: Publicatienummer 33, 15 mei 1997, p. 6

²⁶ SER, idem, p. 7

De tocht naar
het Binnenhof

In augustus 1997 kan de champagne worden ontkurkt als de nieuwe staatssecretaris, Frank de Grave (VVD), met een voorstel komt om bij binnenwerk van schilders en tapijtleggers oplosmiddel houdende verven en lijmen te verbieden. Ze moeten worden vervangen door veiliger producten, die inmiddels ruim voorhanden zijn omdat de verffabrikanten de bui al zagen hangen. Zij ontwikkelden daarom watergedragen verfproducten, een enorme stap voorwaarts.

De vakbeweging en de milieubeweging zijn blij met deze eerste stap, maar willen eigenlijk meer. Tijdens het commissieoverleg van de Tweede Kamer op 21 oktober publiceren zij een manifest waarin zij oproepen tot een algeheel verbod op organische oplosmiddelen voor 2010. De publicatie vond plaats tijdens een persconferentie in Den Haag waarna een stoet demonstranten naar het Plein en het Binnenhof trok. Aan het eind van deze korte demonstratie waaraan tientallen leden van de Vereniging OPS meededen, werd het Manifest aangeboden aan staatssecretaris Frank de Grave en minister Margreeth de Boer. Radio, televisie en de schrijvende pers bestedden ruim aandacht aan het Manifest en OPS.

In november kwam een drietal moties aan de orde. Hiervan werd de motie die was ingediend door Paul Rosenmöller van GroenLinks met vrijwel volledige steun van de Kamer aangenomen. Alleen de CentrumDemocraten stemden tegen dit verzoek aan de regering om de solvent teams te blijven subsidiëren. De twee andere moties ondervonden meer weerstand. Die van PvdA Kamerlid Middel kreeg de steun van genoeg fracties, alleen VVD, CDA en de CD stemden tegen. Maar de weg was vrijgemaakt om ook de autoschadeherstelbedrijven en de grafische sector onder de vervangingsplicht te laten vallen. Een motie van Remi Poppe van de SP waarin tot een algemeen invoeren van de vervangingsplicht werd opgeroepen, kwam er pas na twee stemmingsrondes door. Overigens weer met tegenstemmen van CDA, VVD en CD. Een jaar later blijkt dat de PvdA de inhoud van de motie Poppe niet meer steunt, waardoor deze alsnog krachteloos wordt. Door de moties Middel en Poppe voelt de staatssecretaris zich wél gedwongen de aanstaande vervangingsplicht inderdaad uit te breiden. Waar deze nog niet kan worden ingevoerd, komt er een plan van aanpak om op den duur toch vervanging voor elkaar te krijgen. In de tussentijd accepteren de werkgevers die nog dwarsliggen hun nederlaag en beloven de vervangingsplicht te zullen respecteren.

Er is veel strijd voor gevoerd maar het resultaat is hoopvol. Er komt een vervangingsplicht voor verven bij binnen schilderwerk. Deze moeten per 1 januari 2000 worden vervangen door waterverdragen verven volgens een wijziging van de Arbowet. Daarnaast hebben de werkgevers aangekondigd met een systeem van etikettering te komen zodat op de verpakking duidelijk staat aangegeven of de betreffende verf wel of niet mag worden gebruikt volgens de vervangingsplicht. In de jaren na invoering werd het systeem verfijnd en duidelijker gemaakt voor vooral de eindgebruiker door de AWARE-systematiek. Maar deze invulling van de nieuwe aanpak laten we hier voor wat ze is. Het belangrijkste is dat er een wettelijke regeling is gekomen die voor de toekomst het aantal OPS-slachtoffers fors zal laten dalen.

Zoveel onbegrip

TOON SCHRIJVER 10 JAAR VERENIGING OPS - 1991-2001

Genoegdoening voor de slachtoffers

Nieuwe OPS'ers komen er sinds de vervangingsplicht niet veel meer bij. We zagen dat al bij de behandeling van de Solvent Teams. Maar hoe moet het met de bestaande slachtoffers? In Nederland kennen we de beroepsziekte niet als grond voor een hogere uitkering uit de WAO. OPS-slachtoffers worden dus op dezelfde manier behandeld als 'gewone' zieken, terwijl er voor hun aandoening een duidelijke schuldige is aan te wijzen. Zeker omdat werkgevers al sinds 1961 konden weten dat oplosmiddelen schade aan de hersenen kunnen veroorzaken.

In de maatschappelijke discussie viel al vroeg het woord 'OPS-fonds' of anders gezegd een collectieve schaderegeling. Een dergelijke regeling is dan ook een belangrijk speerpunt geweest van de Vereniging en de vakbeweging nadat de vervangingsplicht van kracht was geworden. Het begon ermee toen tijdens de viering van het tienjarig bestaan door Lodewijk de Waal van de FNV werd geopperd dat er een OPS-Instituut moet komen. De Vereniging pikte dit idee op door instelling van de werkgroep 'Collectieve Schadecompensatie voor OPS slachtoffers'. Nadat de werkgroep een rapport publiceerde kwam het idee voor een Instituut voor Oplosmiddel Slachtoffers ter sprake tijdens een overleg van de Vaste Kamercommissie voor Sociale Zaken. De noden van OPS-slachtoffers werden door de staatssecretaris onderkend, maar er was, zo zei hij, een wet in aantocht voor alle slachtoffers van beroepsziekten. Deze Extra Garantieregeling Beroepsrisico's (EGB) zou voorzien in een schadevergoeding voor slachtoffers van arbeidsongevallen en beroepsziekten. In later jaren is de EGB telkens opnieuw besproken, maar het is er nooit van gekomen. In 2013 was het standpunt van de regering dat werkgevers en werknemers zelf met een regeling moeten komen 'om getroffen en in geval van werk gerelateerde schade op gepaste wijze te compenseren voor de schade'.²⁷ Toch komt het idee van een EGB telkens weer terug. In 2016 werd het weer geopperd toen bleek dat volgens de Internationale Arbeids Organisatie de huidige regeling voor langdurig zieke werknemers (WIA) niet voldoet aan de internationale normen.

Hoe dan ook, een schadefonds zou voor de OPS-patiënt met een diagnose betekenen dat er geen moeizame gang naar de rechter hoeft te worden gemaakt. Voor gezonde mensen is die gang al zwaar maar mensen die een ernstige aandoening hebben, zou je dat toch willen besparen. Zeker ook omdat het stellen van de diagnose vaak het eindpunt is van een langdurig proces dat is begonnen met onbegrip, woede en verdriet. Weliswaar krijgt het OPS-slachtoffer een uitkering uit eerst de ziektewet en later de WAO, maar met name die laatste regeling is sinds 1985 nogal verslechterd. Oorspronkelijk kreeg iemand met een WAO uitkering 80% van het laatst verdiende loon, maar dat percentage werd stapje voor stapje verlaagd tot 70%. Deze verslechtering paste perfect in de nieuwe economische ideologie die steeds verder in politiek beleid werd vertaald. De staat moest zo ver mogelijk terugtreden en mensen moesten minder afhankelijk worden gemaakt van collectieve regelingen. Toen bleek ook nog eens dat werkgevers en vakbonden de WAO veelvuldig hadden gebruikt om werkgelegenheidspolitiek mee te voeren. Zij misbruikten de WAO om mensen die werkloos dreigden te worden een hogere uitkering te garanderen wat het aantal WAO'ers enorm deed stijgen. Toen dit uitkwam, greep de overheid hard in. Herkeuringen en gedeeltelijk arbeidsongeschikten weer aan het werk krijgen waren de nieuwe maatregelen om de kosten van de WAO te verlagen. Alles bij elkaar betekent dit uitkleden van de WAO dat OPS-patiënten naar andere mogelijkheden moeten omzien om hun inkomen op peil te houden. Hun inkomen daalt en ze krijgen er bovendien extra kosten bij voor bijvoorbeeld een aanpassing van de woning. Ze zijn daardoor niet alleen lichamelijk en psychisch slachtoffer van het werken met oplosmiddelen, maar ook financieel.

²⁷ *Kabinetsstandpunt SER-advies Stelsel voor Gezond en Veilig Werken*, 11 april 2013, p. 9

Vereniging OPS
t.a.v. de heer H. Leinink, projectleider voorzieningsfonds OPS
Hoofdstraat 40
9141 TS Wienne

Waddertsvaan, 18 oktober 2010
Kenmerk: EK/h/2010-124
Betreft: Voorzieningsfonds OPS-slachtoffers

Geachte heer Leinink,

Op 21 juni jl. hebben wij, op uw initiatief, elkaar gesproken over het door u aan de orde gestelde project Voorzieningsfonds OPS-slachtoffers. Naar aanleiding daarvan heb ik u bericht dat wij een nadere oriëntatie op de voorgelegde problematiek nodig vinden om tot een goed oordeel te komen.

Deze oriëntatie hebben wij inmiddels afgerond en wij komen tot de conclusie dat FOSAG niet kan en zal participeren in een voorzieningsfonds zoals door u voorgesteld. FOSAG is van mening dat niet kan worden geparticipeerd, omdat FOSAG in deze de bedrijven in de branche niet kan vertegenwoordigen daar waar er sprake is van per bedrijf verschillende situaties en posities. Weliswaar wordt in uw voorstellen de aansprakelijkheid van de bedrijven in de betekenis van "schuld" geseñtraliseerd, maar dat levert tegelijkertijd op dat alle bedrijven wel moeten meebetalen aan een fonds dat beoogt een tegemoetkoming te doen aan personen waar zij geen relatie mee hebben. De tot nu toe gehanteerde bevorderingswijze, waarin bedrijven worden aangesproken op basis van concrete situaties en gevallen, leidt tot een objectieve beoordeling door de rechterlijke macht. Wij zijn van oordeel dat de betrokken werknemers zich moeten wenden tot hun (voormalige) werkgever(s).

Met vriendelijke groet,

mr. E. Rosdriek
Directeur FOSAG

FOSAG Ondernemersorganisatie schilders, schilders-, metaal-
Bijlageproductie en Eisenindustrie 89
Oudesteeg 5, 2741 PE Habbema, Postbus 88, 2780 AX Waddertsvaan
Kantoor van Nijmegen 3443391, 896-8000 61 8015 511, 979 w v

Schadevergoeding van 6,5 ton

■ Monteur ademde gif in op werk ■ Hoogste vergoeding ooit bij beroepsziekte

Joop Bozma

HEERLEN – Een bedrijf in Heerlen moet 650.000 euro betalen aan een voormalig onderhoudsmonteur die gehandicapt raakte door onbeschermde werken aan industriële printers.
Van het bedrag is het grootste deel, ruim vijf ton, vergoeding voor gedeeltelijk inkomen. Het is waarschijnlijk het hoogste bedrag dat ooit in Nederland is uitgekend bij een beroepsziekte.
De man ademde tijdens zijn onderhoudswerk jarenlang het giftige methanol in. Het bedrijf had hem nooit gewaarschuwd voor de risico's en ook geen beschermingsmiddelen ge-

geven, zoals een mondkap met filter.
De ex-werknemer van 43 jaar is volledig afgekeurd. Hij heeft zeven jaar moeten procederen tegen het bedrijf Soft Drink International in Heerlen. De werkgever ontkende volgens de advocaat van de man elk onzakelelijk verband tussen zijn neurologische aandoening en de blootstelling aan methanol.
De werkgever liet de ex-werknemer onder meer schaduwten door een detectivebureau in een vergeefse poging aan te tonen dat het met de klachten van de man wel meeviel. Neurologen stelden vast dat de man door het inademen van methanol een ernstige hersenaandoening had

opgelopen waardoor hij spastisch loopt en een spraakstoornis heeft.
De monteur moest in de fabriek printers onderhouden die houthandelsdata afkrikken op frisdrankverpakkingen. Die apparaten waren nogal storingsgevoelig. Hij was welekljks niet onbeschermd aan het werk aan de printers. De inkt van die apparatuur bevat het giftige methanol.
De frisdrankfabriek verwijft voor een reactie naar de grootste aandeelhouder Refresco International in Rotterdam, maar een woordvoerder van dit bedrijf wil niet op de zaak ingaan. „We zijn blij dat de kwestie tot een oplossing is gekomen”, zegt zij. Dit dit mededeling kan worden afgel-

leid dat de werkgever niet in beroep gaat tegen de veroordeling van de rechtbank in Maastricht. De woordvoerder wilde dit gisteren echter niet bevestigen.
Volgens de advocaat, Marian Deij uit Utrecht, heeft haar cliënt zich in 1997 ziek gemeld. Pas in 2002 konden neurologen de diagnose stellen. „Het bedrag is zo hoog, omdat mijn cliënt nog zo jong is. Zijn inkomenschaade is brekend tot aan zijn verwachte overlijden.”
Volgens Deij is de afloop van de zaak buitengewoon emotioneel voor haar cliënt. „Hij heeft nu eindelijk de erkenning gekregen dat zijn ziekte zijn werkgever kan worden aangerekend.”

In 2010 bleek dat de werkgevers weigerden mee te werken aan een Voorzieningsfonds voor vooral de slachtoffers van het eerste uur, die geen schadeclaim tegen hun werkgever kunnen aanspannen. Op verzoek van de Vereniging OPS werd onderzoek verricht door Herman Leisink naar de mogelijkheden om zo'n fonds tot stand te brengen, maar de toekomst zag er niet hoopvol uit. Voorzitter René Laenen reageerde hierop met 'Onze vereniging zal op dit punt blijven strijden totdat er resultaat is bereikt. Om in welertermen te spreken: de dood of de gladiolen.' Maar nu we enkele jaren verder zijn, ziet het er ondanks lobbywerk bij de minister nog steeds niet naar uit dat een dergelijk fonds er zal komen.

Omdat er geen georganiseerd alternatief is hebben flink wat patiënten een rechtszaak aangespannen tegen hun voormalige werkgever. Dat past ook wel in de maatschappelijke ontwikkelingen van de laatste dertig jaar. Collectieve regelingen hebben plaats gemaakt voor een individuele aanpak. Geen goede WIA (de moderne WAO) of uitkering uit een speciaal fonds? Dan moet men maar een claim indienen. Hoe moeilijk en belastend dat voor de slachtoffers ook is.

In 2000 richtte de FNV het Bureau Beroepsziekten op, om mensen te steunen die hun werkgever aansprakelijk willen stellen voor de financiële gevolgen van hun ziekte. Samen met de Vereniging OPS hebben medewerkers van dit bureau tientallen zaken aangespannen. Om de gedupeerde te helpen, maar ook om werkgevers wakker te schudden.

In veel gevallen kwam het uiteindelijk niet tot een rechtszaak omdat de werkgever en zijn advocaat bereid waren te schikken. Toch zetten anderen soms wel door. Zoals de tandtechnicus die dagelijks in aanraking kwam met oplosmiddel houdende producten. Ook hij kreeg te lijden onder de bekende ziekteverschijnselen moeheid, duizeligheid, vergeetachtigheid en hoofdpijn. De te laat ingezette maatregelen van zijn werkgever (een afzuigstelsel en niet afdoende werkende mondkapjes) boden geen soelaas. Uiteindelijk kreeg hij de diagnose OPS en stelde Bureau Beroepsziekten FNV de werkgever aansprakelijk. Hij kreeg een schadevergoeding. En zo ging het met ongeveer honderd andere slachtoffers. Het gemiddeld ontvangen schadevergoedingsbedrag bedroeg in 2010 netto iets meer dan 46.000 euro. Een fors bedrag, maar gezien de moeilijke financiële positie van de meeste OPS'ers geen overbodige luxe.²⁸

²⁸ W.A. Eshuis, *Financiële schade door OPS? Onderzoek naar de financiële situatie van slachtoffers van OPS*, Amsterdam: UvA/Hugo Sinzheimer Instituut 2010

In 2010 gingen de leden samen
een dagje uit naar Friesland

De lotgenotendag van mei
2011 voer naar Den Haag

Hoe nu verder?

Toen een kwart eeuw geleden een klein groepje slachtoffers de Vereniging OPS oprichtte, hoopten ze natuurlijk veel te bereiken maar dat het een moeizame weg zou worden was ze ook duidelijk. Herkenning van het probleem dat door de productie en het gebruik van oplosmiddel houdende producten kon ontstaan en erkenning van OPS als beroepsziekte waren de eerste hindernissen. Daarnaast moest er aan preventie worden gewerkt en de slachtoffers worden geholpen en waar mogelijk schadeloos worden gesteld. Op al deze punten is het verhaal van de Vereniging succesvol geweest. Herkenning en erkenning zijn er, en het gebruik van oplosmiddelen is teruggedrongen. Alleen de financiële compensatie is nog niet helemaal rond, al zijn er al heel wat rechtszaken gewonnen of geschikt. Veel slachtoffers hebben daarnaast mede dankzij het lotgenotenwerk van de Vereniging de omgang met hun aandoening dragelijker kunnen maken.

Toch is het zaak om op te blijven letten. Dat er een goede regeling bestaat, wil nog niet altijd zeggen dat deze wordt nageleefd. Een schokkend voorbeeld hiervan vond in 2004 plaats. Het Catshuis, de woning van de minister-president, wordt verbouwd en daar hoort ook schilderwerk bij. De schilders maken de vloer schoon met thinner, een schoonmaakmiddel dat sinds 2000 onder de vervangingsplicht valt. Het mag dus niet worden gebruikt. Ze gooien verscheidene vijf liter jerrycans over de vloer uit en gaan met doeken in de weer om de thinner te verspreiden. Als het goed zou zijn gegaan, had er waarschijnlijk geen haan naar gekraaid. Maar het gaat niet goed. Er breekt brand uit en een van de schilders komt om het leven. Onderzoek volgt op onderzoek, Kamerleden stellen vragen (zo vraagt Paul Ulenbelt tevergeefs om een parlementair onderzoek) en een klokkenluider meldt zich met een achtergebleven rapport, maar er blijft tot op de dag van vandaag een schimmig waas om de hele zaak heen hangen. Tevergeefs probeert de omroep RTL alle stukken openbaar te krijgen, maar niets van dat al. Wel spreekt de rechter in Den Haag zich uit. Het schildersbedrijf wordt door hem in 2006 tot een boete veroordeeld vanwege het overtreden van de Arbowet met de woorden 'Het kan dan ook haast niet anders zijn geweest dan dat naast verdachte ook de betrokken ambtenaren van de Rijksgebouwendienst en het ministerie van Algemene Zaken van het gebruik van thinner door verdachte op de hoogte moeten zijn geweest. Opvallend is in dit verband dat de opdrachtgever – de Rijksgebouwendienst – in de vier weken dat de schilders in het Catshuis aan dit project werkzaam zijn geweest, geen enkele controle op die werkzaamheden heeft uitgevoerd. Het heeft er dan ook minst genomen de schijn van dat de andere betrokken partijen, zo zij al niet van het gebruik van thinner door verdachte op de hoogte waren, dat gewoon niet wilden weten.'²⁹

Als regelgeving door de overheid zelf al met voeten kan worden getreden, dan kunnen we ons afvragen hoe strikt de naleving elders is. Een andere zaak die de laatste jaren in de publiciteit is geweest, is het gebruik van Chroom-6. Dit is een roestwerend middel dat aan verf kan worden toegevoegd. Het middel is gevaarlijk als het vrijkomt bij bijvoorbeeld schuren. Werknemers bij Defensie, Nedtrain en Dupont blijken in het recente verleden aan Chroom-6 te zijn blootgesteld, wat bij deze mensen het risico op kanker heeft vergroot. Het is een voorbeeld van nieuwe problemen die zich kunnen voordoen als wordt geprobeerd om menselijke producten te beschermen tegen de invloeden van de natuur.

De Vereniging/Stichting OPS heeft samen met de vakbeweging en de milieubeweging mooie resultaten bereikt in de afgelopen kwart eeuw, maar het werk is zeker nog niet gedaan. Er ligt nog steeds de vraag om een OPS-fonds, toezicht op de naleving van de wetgeving blijft noodzakelijk en de kans dat er nieuwe vergelijkbare problemen ontstaan, is zeker niet denkbeeldig. Chemische stoffen veroorzaken al sinds eeuwen problemen, dus het is zaak waakzaam te blijven. De geschiedenis van de Stichting OPS leert hoe je dat kunt doen.

²⁹ <http://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:RBSGR:2006:AV5904>

Chronisch Toxische Encephalopathie

Inleiding

Sinds 1997 werken het Academisch Medisch Centrum en het Medisch Spectrum Twente samen in twee solvent teams. In deze teams onderzoeken wij patiënten met gezondheidsklachten, vaak klachten van het geheugen en het denkvermogen, die mogelijk te maken hebben met hun werk. Zij hebben jarenlang gewerkt met oplosmiddelen, of soms met zware metalen, waterstofsulfide of pesticiden. Deze stoffen zijn “neurotoxisch”, dat wil zeggen: ze hebben gevolgen voor het brein. Als uit onderzoek blijkt dat patiënten hersenschade hebben opgelopen door de blootstelling aan toxische stoffen, noemen wij dat CTE: chronische toxische encefalopathie. Dit is het officiële woord voor de aandoening die beter bekend is als “OPS”.

In de laatste 20 jaar hebben wij een goed contact opgebouwd met de nu jarige patiëntenvereniging, “Stichting OPS”. Wij feliciteren hen dan ook hartelijk met dit lustrum. In onderstaand stuk willen wij u op de hoogte brengen van de nieuwe ontwikkelingen bij de Solvent Teams.

De Solvent Teams als landelijk expertisecentrum

In 2015 was er goed nieuws. De beide Solvent Teams zijn door minister Schippers van VWS erkend als landelijk expertise centrum voor zeldzame aandoeningen. Een mooi resultaat dat ook erkenning geeft aan mensen met deze aandoening. Alle centra die een aanvraag deden voor erkenning als landelijk expertisecentra moeten voldoen aan aantal strenge eisen. De aanvragen worden getoetst door een commissie, onder leiding van de NFU (Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra). In de commissie zitten zowel medisch specialisten als patiëntenorganisaties. Het uiteindelijke doel is de diagnose van zeldzame aandoeningen te versnellen en de zorg voor patiënten met een zeldzame aandoening te verbeteren. Voor zowel patiënten als zorgverleners moet het duidelijker worden waar hooggespecialiseerde diagnostiek en behandeling voor zeldzame aandoeningen te vinden is.

De expertise centra worden opgezet op initiatief van de Europese Unie. Op termijn zullen de nationale expertise centra gaan samenwerken in de zogenoemde “European Reference Networks”. Op dit moment al wordt regelmatig samengewerkt met experts uit andere Europese landen, die veel ervaring hebben met patiënten met CTE, bijvoorbeeld met de Finnen. Door zo’n netwerk zijn de lijnen nog korter en kan nieuwe kennis sneller worden gedeeld. De erkenning is voorlopig voor één jaar en zal later dit jaar opnieuw worden getoetst door de NFU en de Nederlandse patiëntenverenigingen.

Een nieuw protocol voor de diagnostiek

De diagnose CTE is en blijft ingewikkeld om te stellen. Er moet sprake zijn van gezondheidsklachten die kunnen passen bij de aandoening, een hoge blootstelling aan schadelijke stoffen, een samenhang in de tijd, en afwijkingen op neuropsychologisch onderzoek. Andere oorzaken van de klachten moeten zijn uitgesloten. Wetenschappelijke literatuur van de afgelopen decennia toont aan dat blootstelling aan oplosmiddelen blijvende effecten op de gezondheid kan veroorzaken, die zelfs jaren na het stoppen van de blootstelling nog aanwezig blijven. Na het stoppen van de blootstelling aan oplosmiddelen wordt over het algemeen geen ernstige achteruitgang meer verwacht.

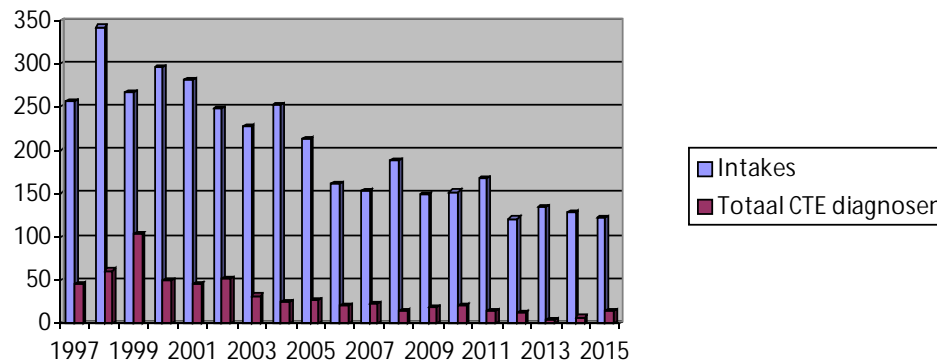
De laatste jaren is nieuwe kennis gekomen over individuele gevoeligheid voor neurotoxische stoffen. We weten nog lang niet genoeg, maar wel is duidelijk dat sommige mensen extreem gevoelig zijn voor het schadelijke effect van neurotoxische stoffen. Ook is steeds duidelijker geworden dat CTE kan bestaan naast andere problemen. Zo is er bijvoorbeeld meer aandacht voor Parkinsonismen als mogelijk effect van blootstelling aan schadelijke stoffen. Het is dus niet altijd mogelijk, en nodig om andere problemen uit te sluiten om de diagnose te stellen. Om die redenen hebben de twee Solvent Teams gezamenlijk nieuwe aanbevelingen gemaakt voor de diagnostiek. Eind 2015 verschenen deze aanbevelingen in het Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde.

We werken intensief samen en gebruiken in beide teams hetzelfde protocol. Het voordeel van het bundelen van de krachten is dat we bij heel ingewikkelde vragen gebruik kunnen maken van elkaars expertise.

De invloed van veiliger werken

Sinds 2000 zijn wetten strenger geworden en zijn veel werknemers veiliger gaan werken. Dit zorgt ervoor dat we de diagnose CTE veel minder stellen. Dat is duidelijk te zien aan de onderstaande grafiek (grafiek 1).

Grafiek 1: Cijfers
Solvent Team project
Nederland

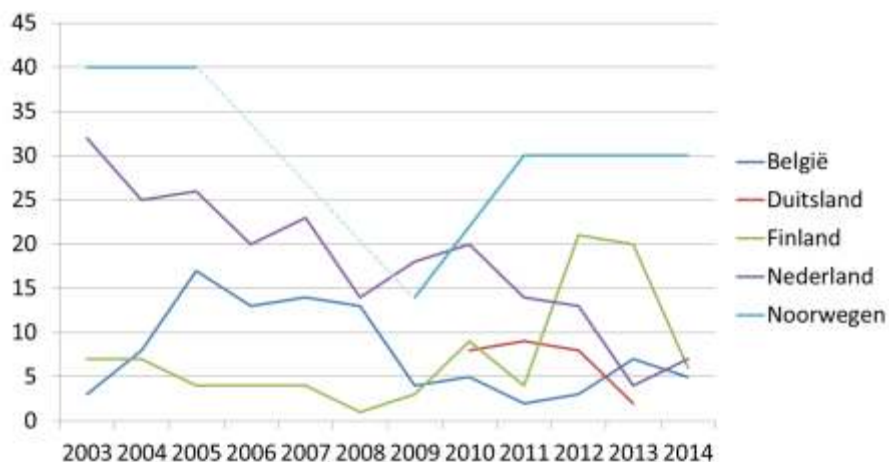
De laatste jaren worden slechts enkele diagnoses per jaar gesteld. De diagnose is dus echt zeldzaam geworden, en dat is een mooi resultaat van de strengere wetgeving. Betekent dit dat de aandoening ook helemaal zal verdwijnen? Wij denken voorlopig van niet. Er melden zich nog steeds mensen met klachten. Dat komt omdat nog lang niet overal ook echt veilig wordt gewerkt. Ook is meer bekend geworden over individuele gevoeligheid voor schadelijke stoffen. Er zijn dus ook in Nederland nog steeds terechte zorgen bij patiënten en hun medische behandelaars over mogelijke gezondheidsschade. De Solvent Teams kunnen die zorgen onderzoeken, mensen geruststellen waar mogelijk of hen doorverwijzen naar andere medische behandelaars als er sprake is van een andere aandoening of ziekte.

Nederland en de wereld

De arbeidsomstandigheden in Nederland zijn over het algemeen sterk verbeterd. Het blijft echter belangrijk om alert te zijn op onveilige arbeidsomstandigheden en klachten te bundelen. In die zin is het goed dat er een landelijk loket blijft met goede contacten met de patiëntenvereniging.

Het lijkt erop dat ook elders in Europa CTE een steeds zeldzamere ziekte wordt. Cijfers van België, Duitsland, Finland en Noorwegen laten zien dat ook daar er per jaar slechts tientallen patiënten bijkomen met CTE (figuur 2). Nu is natuurlijk elke patiënt er 1 teveel en moeten we ons best blijven doen voor goede arbeidsomstandigheden. De realiteit is dat er wereldwijd nog zeer veel onveilig wordt gewerkt met oplosmiddelen en andere neurotoxische stoffen, maar dat de westerse wereld het grootste probleem heeft uitbesteed aan China, India en Zuid-Amerikaanse en Afrikaanse landen. Met het toenemen van de welvaart zien we dat de aandacht voor veilige werkomstandigheden ook daar toeneemt. Een voorbeeld daarvan is Zuid-Korea, waar de laatste jaren steeds meer aandacht is voor de preventie van CTE.

Figuur 2

Tenslotte

Door de verbeterde wetgeving en de aandacht voor veilig werken zijn er de laatste jaren enorme successen geboekt. De jarige patiëntenvereniging heeft hier een belangrijke rol gespeeld, door aandacht te vragen voor de gevolgen van werken met schadelijke stoffen.

De aandoening is echter nog steeds niet uitgebannen. Bij de Solvent Teams merken we de laatste jaren dat er naast oplosmiddelen ook meer problemen worden aangegeven van werken met zware metalen en pesticiden. De zware economische omstandigheden nopen mensen soms tot snel en onveilig werk. Soms brengt dat onvermoede schade met zich mee. Wij moeten dus in Nederland alert zijn en blijven.

De slechtste arbeidsomstandigheden worden nu uitbesteed aan de armste landen.

Het blijft belangrijk om niet alleen in Nederland, maar wereldwijd te streven naar veilige arbeidsomstandigheden.

Moniek van Hout, klinisch neuropsycholoog, Solvent Team Enschede

Evelien van Valen, GZ-psycholoog en neuropsycholoog, Solvent Team Amsterdam

Dankwoord

De uitgave van het jubileumboek is tot stand gekomen door een financiële bijdrage van de FNV. Daarvoor onze hartelijke dank. Verder willen we Toon Schrijver, Wim Eshuis en Anneriet Hagen dank zeggen voor hun hulp en het meelesen.